

1. 102 509
BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

Acum C. Osmoș

MIHAI KOGALNICEANU

— Acte, scrieri din tinereță, discursuri —

*Kogălniceanu candidat la
Domnie. — Improprietărirea țărani-
lor. — Kogălniceanu și Macedoneni.
Kogălniceanu și Ardelenii. — Kogă-
lniceanu și Carmen-Sylva. — Kogă-
lniceanu avocat. — Ferește-te mamă
dragă. — Moldova și Muntenia. — Pau-
perismul. — Din „Iluzii pierdute“. —
Cuvânt introductiv la cursul de Is-
torie Națională. — Discursul lui Ko-
gălniceanu la alegerea lui Cuza. —
Discurs la moartea lui Cuza*

BUCUREȘTI

—
Editura Librăriei LEON ALCALAY

Calea Victoriei, No. 37

1908

5 102508

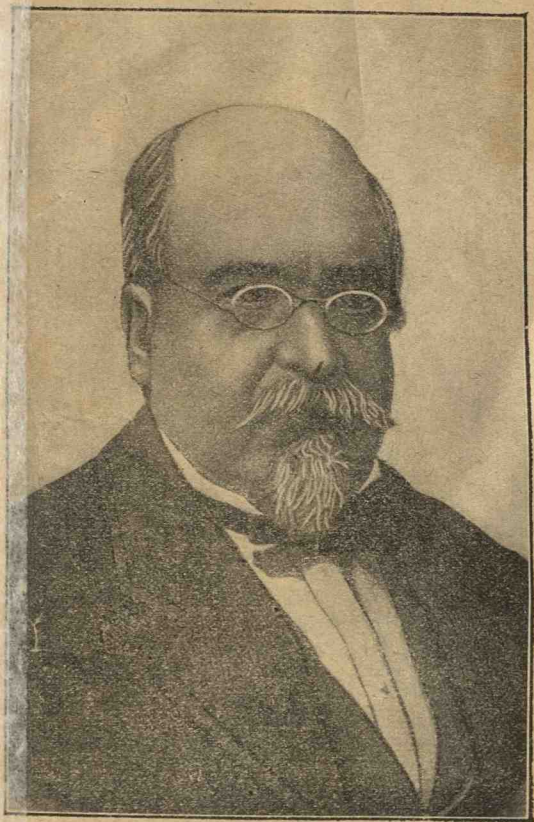
Re 103/11

Biblioteca Universitară
I 102509 ~~102508~~
345022

B.C.U. Bucuresti

C345022

M. KOGĂLNICEANU

O bibliotecă de popularizare, cum este cea de față, trebuie să se gândească și la viețile oamenilor noștri mari și să le facă cunoscute. În această privință stăm foarte rău. Am avut în trecutul nostru personaje marcante, a căror inteligență și muncă, ale căror acte ar constitui un bun mijloc de educație. Cu toate acestea dacă ar vrea cineva să le cunoască biografia, n'ar avea unde s'o găsească. Un exemplu îl avem cu Mihai Kogălniceanu. Că acesta a fost un mare om de stat, un mare orator, e fapt știut. Dar a mai fost și mare scriitor, și a mai avut ca notă caracteristică a vieții că s'a ridicat prin propriile-i forțe dela o treaptă nu tocmai însemnată la cele mai înalte demnități ale țării noastre. A se scrie amănunțit viața lui, ar fi a se scrie un folositor tratat de educațiune. Multe ar învăța din citirea unei astfel de cărți cei ce cred că numai prin averi și prin înrudiri își pot crea drumul în viață.

Lipsindu-ne o asemenea biografie, dăm în broșura de față câteva acte interesante privitoare la viața și activitatea lui Kogălniceanu, câteva scrieri din tinereță și câteva discursuri. Actele privesc candidatura lui Kogălniceanu la domnia Moldovei în 1859; împrăștierea țăranilor; atitudinea lui Kogălniceanu față de Macedoneni și Ardeleni; Kogălniceanu ca avocat; și cuvintele adresate de el Reginei noastre în ședința solemnă a Academiei Române (1891).

Dintre scrierile din tinereță am reprodus pe cea dintâi, scrisă când autorul avea numai 20 de ani și publicată în limba germană într'o revistă din Berlin cu scopul de a arăta streinilor că și noi avem o cultură și o literatură. Scrierea sau articolul poartă titlul „Limba și literatura românească sau valahică“.

S'a mai reprodus „Pauperismul“ și un fragment dintr'o scriere hazlie a lui „Iluzii pierdute“.

Din discursuri se găsesc aici: „Cuvântul introductiv la cursul de istorie națională“, „Discursul la alegerea lui Cuza“ și „Discursul la înmormântarea lui Cuza.“

P. V. H.

Kogălniceanu candidat la Domnie

Este știut că Mihai Kogălniceanu fusese înscris în 1859 pe lista candidaiților de domnie. Credem interesant să împărtășim cititorilor întâmpinarea pe care Mihai Kogălniceanu a făcut-o adunării electivă din Moldova, în ziua de 3 Ianuarie 1859, cerând ștergerea lui de pe lista candidaților :

Onorabilei Adunări Generale a Moldovei,

În memorabila zi din 5 Octomvrie 1857, sub scrisul ca deputat al proprietarilor mari ai ținutului Dorohoi, în sânul adunării ad-hoc, convocată în puterea tratatului dela Paris, spre a rosti dorințele Națiunii Române, am avut onoarea de a face o propunere, care cu entuziasm s'a adoptat de întreaga Adunare, afară de două glasuri, care apoi, două.

zile în urmă, s'au aclamat în unanimitate de Adunarea din țara suroră, și în sfârșit, s'au salutat de întreaga nație ca marea, veșnica și mântuitoarea dorință a neamului nostru : Unirea Principatelor Române sub un principe străin.

Între puternicile argumente, ce sprijinia acea propunere, prefăcută apoi în dorință națională, figurau următoarele considerente :

„Luând în privință că dorința cea mai mare, cea mai generală, acea hrănită de toate generațiile trecute, acea care este sufletul generațiilor viitoare, este Unirea Principatelor într'un singur stat, o unire care este firească, legiuită și neapărată, pentru că în Moldova și în Valahia suntem acelaș popor omogen, identic ca nici unul altul, pentru că avem acelaș început, acelaș nume, aceeaș limbă, aceeaș religie, aceeaș istorie, aceeaș civilizației aceleași instituții, aceleași legi și obiceiuri, aceleași temeri și aceleași speranțe, aceleași trebuințe de îndestulat, aceleași hotare de păzit, aceleași dureri în trecut, acelaș viitor de asigurat și în sfârșit aceeaș misie de împlinit ;

„Luând însă în privire, că pentru ca unirea Principatelor să producă tot binele ce se așteaptă și înlăuntru și în afară este trebuință de a se institui un guvern tare, stabil, respectat înlăuntru de toți, și sprijinit în

afară de marea familie a caselor domnitoare, că un asemenea guvern nu ni-l poate da regimul vițios al domniilor electivă și schimbătoare, care, istoria este martoră, n'au produs decât anarhie prin rivalitățile și ambițiile deșilor și mulților aspiranți, slăbiciune și decepție prin abuzurile și nepotismul lor.

„Luând în privire, că Principatele sunt însetate de legalitate și de demnitate națională, voidnd a trăi cu însăși vieața lor, și că aceste nu se pot dobândi decât puindu-se în capul Principatelor-Unite un Prinț străin ales dintre dinastiile domnitoare ale Europei, afară de acele ale Staturilor vecine, spre a nu motiva străine înrâuriri“.

Argumentele mai sus citate departe de a se slăbi dela 7 Octomvrie 1857 încoace, n'au făcut decât a se întări: abuzurile guverna-mentelor efemere sub care am trecut, toată activitatea țării întrebuintată în simple chestii de persoane, rivalitățile și ambițiile deșilor și mulților aspiranți de domnie, care obosesc țara și conrup nația de mai mult de doi ani de zile, toate acestea dovedesc că singurul chip de mântuire pentru neamul și patria noastră stă în realizarea dorințelor formate de ambele țări surori în zilele memorabile din 7 și 9 Octomvrie 1857.

Europa a putut să nu ne încuviințeze aceste dorinți, însă ea nu a putut să nimi-

cească convicțiile noastre și aspirațiile noastre. Cu această rezervă, puterile garante, cel puțin în majoritate, au subscris Convenția din 7/19 August 1858, cu această rezervă și Românii au primit-o.

Multe din puteri ne-au recunoscut dreptatea și ne-au promis împlinirea mării dorinți: „Unirea Principatelor“.

Voidnd dar a rămânea consecvent cu mine însu-mi și nevroidnd nici măcar indirect a dezice aceea ce odată am zis cu atâta solemnitate, vin dar a ruga pe onorabila Adunare ca să binevoiască a mă șterge din lista candidaților la Domnie.

3 Ianuarie, 1857.

M. Kogălniceanu.

Liberalul No. 23 din 24 Iunie 1906.

Mihai Popov

Mihai Popov

Popov

II

Improprietarea Țăranilor 2 Mai 1864

Numele lui Vodă-Cuza și al lui Mihai Kogălniceanu vor fi legate pe veci de „improprietarea țăranilor”. Sunt prea interesante documentele relative la lovitura de stat dela 2 Mai 1864, făcută pentru a se putea săvârși această reformă.

a) Proclamația ministrului de interne

Bucureștenilor!

Domnul Românilor, Alesul din 5 și 24 Ianuarie 1859 după o îndelungată răbdare, plecându-se glasului țării, a închis o adunare bazată pe o lege electorală restrânsă, o adu-

oare care de cinci ani ținea România pe loc, opunându-se la realizarea marilor și liberalilor principii din convențiunea dela 7—17 August 1859. Alexandru I, prin decretul său, astăzi face apel la Poporul Român, spre a se rosti asupra Statutului dezvoltător Convențiunii, asupra noii reforme electorale, care ne va da o adunare adevărată, reprezentatiunea națiunii.

Domnitorul a luat inițiativa acestor mari acte în interesul Unirii Principatelor surori, pe care ambițioșii din desființata adunare țineau a le duce nesimțit la separatism; în interesul națiunii, care se ținea depărtată de toată împărtășirea la viața publică; în interesul țării, care de mai mult de cinci ani este în așteptarea dezvoltării sale morale și materiale.

Fapta sa, Alexandru Ioan I, o supune judecării națiunii, apreciațiunii Europei luminate.

În marea Eră în care avem a păși, liniștea și ordinea sunt cele mai mari trebuinți ale țării, sunt cele mai întâi dorinți ce se reclamă dela voi. Faceți dar apel la patriotismul vostru. Dați exemplu ordinei! Toți cetățenii, onești și pașnici, să înconjure pe guvern în marea sa misiune.

Bucureștenilor! puneți-vă toată încrederea în Domnitorul Vostru, El astăzi vă chiamă la drepturile politice. Măine ajutat de viitoa-

rea Adunare, astă dată aleasă de toată Națiunea, el vă va da pacea și buna stare morală și materială.

Fii ai Capitalei României, fiți cei dintâi a da exemplul liniștei.

Cât pentru mine; eu voi ști a împiedeca și-a pedepsi pe toți aceia ce s'ar încerca de a o tulbura.

Ministru de Interne,

Kogălniceanu

București, 2 Mai 1864.

b) Circulara Ministerului de Interne
cătreg Prefecți

Domnule Prefect,

Camera electorală, care n'a voit să discute și să voteze proiectele legii rurale și legii electorale, singurile legi cari pot consolida libertatea și înflorirea României, această Cameră restrânsă a fost dizolvată în aplauzele întregii populațiuni din București.

La primirea acesteia veți afișa în toate comunele urbane și rurale din județul d-voastră proclamațiunea Domnului Alexandru Ioan I, care chiamă la vieată publică o întreagă națiune desmoștenită.

Veți trimite apoi la toate autoritățile comu-

nale decretele și circularile, ce vă adresez, cu modelul registrelor de votare.

Veți privighea la stricta păzire a celor cuprinse în aceste decrete și circulări. Veți cere adeziunea în scris a tuturor funcționarilor publici în favoarea mării măsuri luate de guvern. Veți suspenda orice funcționar de ordinul administrativ, care nu va da această adeziune și tot concursul ce sunteți în drept a reclama dela el.

În privința funcționarilor atârnați de alte ministere și care s'ar arăta împotriviți la dispozițiunile guvernului, îmi veți raporta cu grăbire prin telegraf.

Veți aresta orice individ ce-l veți afla în județul d-voastră, cercând a tulbura liniștea publică.

Mă reazăm, d-le Prefect, pe toată râvna și devotamentul d-voastră, precum las toată libertatea în întrebuițarea măsurilor spre apărarea și menținerea ordinii publice în județul D-voastră, tot asemenea vă fac personal răspunzător pentru orice neliniște și tulburare. Spre stabilirea lor, autoritățile militare și judiciare sunt ordonate a vă da tot concursul.

În fiecare zi până la al doilea ordin, îmi veți trimite prin telegraf raport despre starea județului d-voastră.

Primiți etc. etc.

Ministru de Interne

Kogălniceanu

c) Rugăciunea pentru Te-Deum

Doamne Dumnezeul părinților noștri, carele prin mâna lui Moise, credinciosul tău, ai dat libertatea poporului tău, l-ai scăpat din sclavia lui Faraon, l-ai nutrit în pustie cu mană; cel ce prin mâna lui Isus Navi l-ai adus în pământul lui Canaan, cela ce mai în urmă prin unul născut fiul tău, l-ai făcut moștenitorul împărăției cerului; Doamne, tu care ai căutat în totdeauna cu blândețe și milă asupra Națiunii Române, trimițând din când în când bărbați apărători și conducători și ai scăpat-o din jugul celor ce voiau s'o nimicească și s'o șteargă din cartea popoarelor creștine civilizate;

Tu, Doamne, și acum prin unsul tău, Domnul Alexandru Ioan I, trimițându-i spirit divin, ai făcut ca să șteargă lacrimile și să aline suspinul împilător, stabilind dreptatea, pacea, înfrățirea și toată egalitatea în toată România;

Primește, Doamne Dumnezeul părinților noștri, slabele și sincerele noastre rugăciuni de mulțumire, ce-ți aducem noi servitorii tăi, pentru toate facerile de bine, ce totdeauna ai revărsat asupra Națiunii noastre române.

Dă, Doamne, zile îndelungate, pașnice și fericite unsului tău, ca și noi să fim asemenea fericiți în eternitate și să glorificăm numele tău, al Tatălui, și Fiului și al Sfântului Duh,

ca și strămoșii noștri zicând: Dumnezeu și nimeni în potrive noastră. Amin.

Ministerul de Interne *Monitorul Oficial*
din 30 Maiu 1864

d) Proclamațiunea Domnească către
sătenii clăcași ¹⁾
(Primul concept)

Sătenilor!

Indelungata voastră așteptare, marea făgăduință dată vouă de înnaltele puteri ale Europei prin art. 46 al Convențiunei, interesul Patriei, asigurarea proprietăței fonciare și dorința mea cea mai vie s'a îndeplinit. De astăzi voi deveniți proprietari liberi pe locurile supuse stăpânirii voastre, în întinderea hotărâtă prin legile în ființă, și claca (boierescul) în curând nu va mai fi decât în aducerea voastră aminte.

Mergeți dar mai înainte de toate la poalele Altarului și cu genuchele plecate mulțumiți A-Tot-Puternicului Dumnezeu, că prin ajutorul său, în sfârșit ați ajuns a vedea această zi frumoasă pentru voi, scumpă inimii mele și mare pentru viitorul României!

1) Redactată și scrisă de Kogălniceanu.

De astăzi voi sunteți stăpâni pe brațele voastre; voi aveți o părticică de pământ, proprietatea și moșia voastră; de astăzi voi aveți o Patrie de iubit și apărat

Și acum după ce cu brațul Celui de sus am putut săvârși o asemenea faptă, mă întorc către voi, spre a vă da un sfat de Domn și de Părinte, spre a arăta calea pe care trebuie să o urmați, de voiți să ajungeți la adevărata îmbunătățire a soartei voastre și a copiilor voștri.

De astăzi voi sunteți proprietari pe pământurile ce vi le dau legile în ființă spre întrebuințare; dela Sfântul Gheorghe viitor conținesc pentru totdeauna pentru voi darea de dijmă, de podvezi de casă, de lemne și de zile de meremet.

345.022
-
Monopolurile de prin sate tot în acea zi vor fi desființate.

Fiecare din voi va putea cumpăra și vinde, va putea întrebuința rodul viilor și al prunelor sale.

Cu toamna anului viilor se vor desființa asemenea și celelalte legături silite între voi și între stăpânii voștri de moșii.

De atunci voi nu veți mai fi cu dânșii în alte legături decât acele ce vor izvorî din interesul și buna primire a unora și a altora.

Aceste legături însă, vor fi pururea neapărate pentru ambele părți. Faceți dar ca ele să fie întemeiate pe iubire și încredere. Mulți și foarte mulți din proprietari au dorit îm-

bunătățirea soartei voastre. Mulți din ei au lucrat cu toată inima, ca să ajungeți la această frumoasă zi, pe care voi astăzi o serbați. Părinții voștri și voi ați văzut dela mulți stăpâni de moșii ajutor la nevoile și trebuințele voastre. Uitați dar răul, ce ați avut dela unii din ei, rău ades făcut fără de știrea lor, și nu vă aduceți aminte decât de facerile de bine, ce ați primit. Uitați dar ura și vrajba; surzi la glasul acelora care vă vor întărâta în contra lor și în legăturile de bună voe, ce veți mai avea cu proprietarii de moșii, nu vedeți în ei decât pe vechii voștri sprijinitori și pe viitorii voștri amici și buni vecini. Au nu sunteți toți fii ai aceleiași țări? Au pământul Rămâniei nu este acuma care vă hrănește pe toți.

Stăpâni liberi pe brațele și pe ogoarele voastre, nu uitați mai înainte de toate că sunteți plugari, că sunteți muncitori de pământ. Nu părăsiți această frumoasă meserie, care face bogăția țării, și dovediți și în România, ca pretutindenea, că munca liberă produce îndoit cât munca silită. Departe de a vă deda trândăviei, sporiți încă hărnicia voastră și ogoarele voastre îndoit să fie mai bine lucrate, căci de acum aceste ogoare sunt averea voastră și moșia copiilor voștri.

Ingrijiiți-vă asemenea de vetrele voastre, care de astăzi devin comune neatârdate și

locașuri statornicite ale voastre, din care nimeni nu vă poate isgoni. Siliți-vă dar ale îmbunătăți și ale înfrumuseța; faceți-vă case bune și îndestulătoare; înconjurați-le cu grădini și cu pomi roditori; înzestrați-vă satele cu așezăminte folositoare vouă și urmașilor voștri. Statorniciți mai ales și pretutindenea școala unde copiii voștri să dobândească cunoștințele trebuitoare, pentru a fi buni plugari și cetățeni. Actul din 2 Mai v'a dat la toți drepturi; învățați dar pe copiii voștri a le prețui și a le bine întrebuința.

Și mai presus de toate, fiți și în viitor ceea ce ați fost și până acum și chiar în timpurile cele mai rele, fiți bărbați de pace și de bună rânduială; aveți încredere în Domnul Vostru, care vă dorește tot binele; dați ca și până acum, pildă supunerii către legile țării noastre, la a cărora facere aveți și voi de acum a lua parte; și în toată întâmplarea, iubiți România, care de astăzi este dreaptă pentru toți fiii săi.

Și acum, iubiților mei săteni, bucurați-vă, căci în curând voi nu veți mai cunoște decât munca de bunăvoie, care înalță și îmbogățește, și D-zeul părinților noștri să binecuvinteze sămânța, ce veți arunca pe cea întâi brasă liberă a ogoarelor voastre.

ALEXANDRU CUZA I.

Ministru de Interne,
M. Kogălniceanu

III

Mihai Kogălniceanu și Macedonenii

Pentru a da o dovadă de rolul pe care l-a jucat Kogălniceanu în chestiunea Românilor dintre Balcani și Pind, reproducem două documente.

Ministrul afacerilor streine către Consulatul grec din București.

Februarie, 1878.

Domnule Consul,

În diverse rânduri, ați binevoit să exprimați în convorbirile ce le-ați avut cu predecesorul meu Neculai Ionescu și chiar cu mine dorința de a trata prealabil chestiunile relative la drepturile pe care guvernul helenic ar fi eventual dispus să le acorde populațiunilor românești, care locuiesc provinciile elene supuse Imperiului otoman.

Din partea sa, guvernul M. S. Prințului României a crezut de a sa datorie de a-și rezerva regula acestor chestiuni pentru momentul când se va întrevedea realizarea probabilă și apropiată a dispozițiilor prielnice pentru frații noștri de peste Dunăre.

Actualmente, d-le Consul General, îmi va fi cu atât mai plăcut de a intra fără întârziere în comunicațiune de idei cu Dv. cu privire la acest subiect, cu cât cu toți trebuie să sperăm, în vederea apropiatului Congres European, o regulare a soartei naționalităților creștine din Orient, și să stabilim de mai înainte o cordială apropiere între guvernul regal al Greciei și acela al Prințului României.

.
(ss) **M. Kogălniceanu**

Ministrul afacerilor străine către Agenția diplomatică a Greciei la București.

București, 8 Fevruarie 1878.

Domnule Agent,

Previn fără îndoială propriul vostru sentiment comunicându-Vă că evenimentele cu totul excepționale care se produc la frontierele noastre ne impun astăzi datorii care depășesc sfera preocupărilor ordinare ale guvernului român.

Din partea sa, Regatul elenic reclamă o egală dreptate pentru toți grecii cuprinși în

diversele provincii ale Imperiului Otoman, și nu evită de loc a se afirma din ce în ce mai mult în rolul politic de protectiv al helenismului, rol care-i este necesar de a-l avea prin dezvoltarea sa progresivă.

.

7. In mijlocul acestor protestări, guvernul Român crede a lipsi unei imperioase datorii, dacă n'ar ridica vocea pentru a cere garanții pentru Naționalitatea Română, care-i concentrată aproape în întregi provincii, în prezent, posesiuni otomane dincolo de Dunăre.

.

8. Nimeni nu contestă astăzi că pe marginea dreaptă a Dunării, întinse câmpii din Balcani sunt ocupate de elementul național român care domină pe locuitorii slavi și turci prin activitatea agricolă, comercială și intelectuală.

.

9. Pe de altă parte e un fapt cunoscut că o parte considerabilă din pământurile meridionale ale Turciei din Europa sunt locuite de o populație deasă și vie de Români, intim uniți prin legături de sânge și de limbă cu cei din vechea Dacie. Românii din Macedonia, Tesalia și Epir și chiar acei din Grecia, n'au încetat niciodată de a-și afirma energic, originea lor latină, în mijlocul Grecilor, Albanajilor și Slaviilor care-i înconjoară. Activi și industriali, au

știut să se menție dinstinct de popoarele în-
cunjurătoare, au știut să lupte cu curaj și
perseverență pentru a-și salva vechile lor privi-
legii comune. Ori, în această luptă seculară,
care nu le-au fost în totdeauna favorabilă, ei
au cerut adese ori sprijin sau cel puțin azil
fraților lor de dincoace de Dunăre.

În trecut azilul le-a fost totdeauna cordial
oferit, sprijinul li s'ar putea oare refuza astăzi?
Desigur nu.

.
E drept de a se ușura Slavilor și Grecilor
din Turcia dezvoltarea instituțiilor și drep-
turilor naționale, precum e drept de a asigura
Românilor împrăștiați în grupe compacte prin-
tre aceste popoare dreptul prim al limbii lor
în biserică, în școală, și în comună.

Ministrul afacerilor străine
Kogălniceanu

Liberalul No. 93 din 24 Iunie 1906.

IV

Kogălniceanu și Ardelenii

Cu ocazia jubileului de 50 ani al *Gazetei Transilvaniei*, M. Kogălniceanu a adresat d-lui A. Mureșeanu următoarea scrisoare :

Iubitul meu domn și amic,

Onorabile D-le Aurel Mureșianu !

Vechiu colaborator al *Gazetei Transilvaniei*, încă de pe la anii 1839—49 permite-mi a-ți adresa felicitările mele sincere și connaționale, cu ocaziunea jubileului de 50 de ani al existenței *veteranului ziaristicei române*.

Și eu în acest an serbez între ai mei jubileul de 50 de ani de viață politică.

În acest lung timp de cincizeci de ani nu odată m'am întâlnit cu luptătorii Mureșeni,

deși aflându-ne în țări politic despărțite, nu odată am simpatizat și am lucrat împreună, căci și unii și alții am avut și am urmărit acelaș scop, *apărarea și întărirea naționalității române, fie dincolo, fie dincoace de Carpați.*

Câte evenimente s'au petrecut în țările noastre în această jumătate de secol !

Câte lupte am susținut, cât curaj s'a arătat, câtă abnegațiune am desvoltat, câte sacrificii am făcut și noi și voi sau mai bine zicând, noi împreună !

Noi Românii de dincoace de Carpați am fost mai fericiți decât voi Românii de sub coroana Habsburgilor.

Noi ne-am văzut visul cu ochii ! Am ajuns a fi un stat liber și independent. Ocupăm azi un loc respectabil între națiunile de sine stătătoare. Suntem stăpâni pe destinele noastre și viitorul nostru atârnă numai de noi ; de inteligența, de prudența, de energia ce vom ști a desvolta în mijlocul pericolelor ce ne-ar amenința.

Voi, iubiții noștri frați de peste Carpați, ați dobândit mult, ați progresat pe tărâmul culturii naționale, și aceasta în mare parte mulțumită *Gazetei Transilvaniei* ; dar n'ați ajuns acolo unde trebuie să ținteze orice națiune mândră de sângele ce curge în vinele sale,

și mai ales *națiunea română, urmașa poporului împărat.*

Spre a ajunge la acest scop măreț, mai trebuie încă multe eforturi, multe sacrificii, multă prudență politică și mai pre sus de toate unire, *unire deplină între voi, unire în cuget, unire în simțiri*, cum zicea nemuritorul vostru bard național.

Dreptul nu pierde niciodată, mai ales când el are apărători ca voi curajoșii fii ai Carpaților, cari în mijlocul persecuțiilor, al restrițelor, ați știut a susține pe *valoroasa* „Gazetă a Transilvaniei“, ce a fost și este nu numai marea voastră înainte-luptătoare, dar și însăși analele admirabilelor voastre acte pentru susținerea și dezvoltarea naționalității române în timp de jumătate de secol. Noi Românii din regatul românesc un minut n'am fost, un minut nu suntem fără a împărtăși durerile voastre pentru asigurarea naționalității române, acolo unde Dumnezeu și Divul Traian a împlântat-o, căci știm că atunci când (*dar aceasta nu va fi*)—când naționalitatea română ar fi atinsă peste Carpați, nici noi Românii de dincoace de Carpați nu vom avea propria noastră existență națională asigurată!

Cu toții simțim, în inima fiecărui din noi există dar durerea de a vedea politica greșită și funestă ce se urmărește în contra Românilor de către concetățenii voștri Maghiari,

politică mai înainte de toate funestă însuși statului Ungar !

Totdeauna am avut simpatii vii pentru națiunea maghiară, dar asemenea pururea am deplâns linia de purtare a o mare parte de Maghiari către Români concetățeni ai lor ; sentimentele mele au corespuns pururea actelor mele. Când în 1868—sunt acum douăzeci de ani—am vizitat parlamentul Ungariei, câte capete am recunoscut care în 1860 se refugiară în Moldova și pe care eu prim-ministru al lui Cuza-Vodă le-am refuzat găzilor guvernului absolutist, ce atunci domnia în Buda-Pesta ca și în Viena.

Când Prefectul de Galați, în 1860, voia să predea consulului austriac pe refugiații Vidasz și Berzenezey, comitele Secuilor, și când aceștia iarna îmbrăcați numai cu o haină de vară au venit la Iași, eu pe răspunderea mea i-am dat un sauf-conduit, i-am îmbrăcat cu însăși blanele mele, și în trăsura mea i-am înapoiat în Galați, unde au urmat a petrece în liniște sub protecțiunea drapelului român, cu toate protestațiunile și amenințările reprezentantului Austriei.

Această linie de purtare ospitalieră mi-a fost dictată prin crezul politic ce-l profesez și astăzi, că acei cari predică înfrățirea între popoarele Ungariei, prin egala îndrituire și respectarea drepturilor naționalităților nema-

ghiare de sub coroana sântului Stefan, lucrează pentru întărirea și înflorirea statului Ungariei ; și din contra acei ce împilează pe Români, acei ce voesc a stinge naționalitatea română din Ardeal și Banat sunt mai mult dușmanii prezentului și viitorului Uagariei, decât ai însuși Românilor.

In aceste sentimente, care cred că curând sau târziu—vor fi împărțite nu numai de adevărații oameni de stat ai Ungariei, dar și de adevărații ei ziariști, vă reînnoiesc felicitările mele, urările mele călduroase și sincere la frumoasa voastră serbare !

Regret din suflet că nu sunt decât cu inima în mijlocul acelora ce serbează jubileul *Gazetei Transilvaniei*.

Ca concluziune doresc, ca *Gazeta* să ajungă la jubileul său de 100 de ani !

Facă Dumnezeu și energia voastră, ca acel jubileu să se serbeze în mijlocul unei națiuni fericite, adică ajunse la culmea împlinirii dreptelor sale aspirațiuni ! Numai astfel națiunea română de peste Carpați, alătura cu națiunea maghiară, având aceleași drepturi și datorii, vor lucra împreună la întărirea și gloria patriei comune : *Ungaria devenită atunci aliata României*.

Kogălniceanu

Kogălniceanu și Carmen Sylva

La 1 (13) Aprilie 1891, Academia Română serbându-și a 25-a aniversare, dela fondarea sa, Mihail Kogălniceanu a fost însărcinat de doctul corp să pronunțe o cuvântare ocazională.

Serbarea a fost onorată cu prezența MM. LL. Regele și Regina. Toți membrii Academiei și delegații străini erau de față. Kogălniceanu, de și spre apusul vieții sale, eră radios și stăpân mai bine ca oricând pe talentul său oratoric.

Cuvântarea sa trata: „Desrobirea Țiganilor, Oborirea pronomiilor și privilegiilor de naștere și de castă, proclamarea egalității politice și civile pentru toți fiii României, și Emanciparea țăranilor“.⁽¹⁾

Înainte de a sfârși superba sa cuvântare, care țină două ore și pe care asistență o ascultase cu o liniște religioasă, Kogălniceanu adresându-se grațioasei noastre Suverane îi spune :

¹⁾ Vezi No. 394 din *Biblioteca pentru toți*.

Doamnă! Majestatea Voastră ați citit o frumoasă poezie, prin care ați încântat pe toți câți am avut fericirea de-a asista la această serbare. Dumnezeu V'a încununat cu cununa neperitoare a poeziei, încât purtați două coroane glorioase: Una a regatului și alta a Poeziei.

Poezia ce ați citit o cunoaștem acum toți. Să-mi fie permis însă a destăinui o poezie încă necunoscută a M. Voastre.

În luna trecută sta la Mircești mulțimea plină de întristare și în doliu împrejurul trupului neînsuflețit al iubitului nostru poet Vasile Alecsandri.

De odată se vede înaintând în rând cătășesc un mic corp de zece oameni, întristați, dar mândri. Erau cei „Nouă din Vaslui și cu sergentul zece“, cari veniau să păzească sicriul celui care i-a cântat cu atâta răsunset. După ultima bine-cuvântare a bisericii se auzi comanda militară: „Nouă din Vaslui și cu Sergentul zece: Înainte! Ridicați!“. Atunci cei zece au plecat steagul cel zdrențuit de glonțuri pe sicriul marelui bărbat, care a cântat cu putere vitejia ostașilor români, și ridicându-l, l-au coborât cu mâinile lor în îngustul mormânt.

Această inspirațiune poetică venia dela Majestatea Voastră și este una din cele mai frumoase și mai patriotice poeme. Era ultima

salutare, ce trimetea țara, armata și M. V. celui iubit și plâns de toți“.

• • • • •

Socotim zadarnic să mai spunem, că cuvintele lui Kogălniceanu au stârnit furtuni de aplauze și un entusiasm nedescriptibil.

Carmen Sylva, vădit emoționată, avea ochii scăldați în lacrimi.

Liberalul, No. 93 din 24 Iunie, 1906

VI

Kogălniceanu Avocat

Multă lume nu știe că „Cuconu Mihalache“ —după cum au obișnuit în totdeauna Moldovenii să numească pe Kogălniceanu— în vremurile lui de tinerețe a fost și „avocat“. Nu știm dacă dânsul întrunia condițiunile ce se cereau avocaților prin legea de constituire a corpului de avocați, născută din cel mai mare act al vieții lui, din statutul dela 2 Mai 1864, în orice caz, „Cuconu Mihalache“ întrunia condițiunile cerute de așezământul „vechililor“ din 1839, căci era om cunoscător de legi și om cu bune purtări.

La 9 Ianuarie 1862, după un an dela promulgarea legii pentru organizarea Curții de Casație, Mihail Kogălniceanu avu ideea să înființeze un „birou de avocați pe lângă

Curtea de Casație". Găsia Kogălniceanu că pentru un înalt corp judecătoresc ca Curtea de Casație, pentru justiție în general, nu se mai convenia să mergem cu vechiul așezământ al „vechililor“, care a fost o veșnică cauză de abuzuri, de compromitere a justiției. El avu ideea să grupeze în jurul său pe toți tinerii titrați, veniți din străinătate, și să formeze un fel de *Corpus togatorum*, o corporațiune, o asociațiune, în care să intre oameni capabili ai meseriei pentru a stârpi pe „avocații“ sau „vechilii“ așezământului vechiu.

În acest scop, Kogălniceanu grupează în jurul lui pe bătrânul Dimitrie Cozadini și pe doi tineri Iancu Strat și George Mârzescu: primul, doctor în drept dela Berlin; cel din urmă, licențiat în drept; de la Paris. Aceștia patru au pus bazele unei asociațiuni de avocați și au semnat actul de înființarea biroului de avocați, cari ar voi să intre în asociațiune. După subscrierea actului de asociațiune, avocații cari formau „biroul de avocați din București și Iași“ se adresează publicului în următorii termeni:

„Spre a înlesni pe impricinații domiciliați în Moldova în urmărirea proceselor ce au la deosebitele instanțe judecătorești și în deosebi la Curtea de Casațiune, precum și în urmărirea diferitelor reclamațiuni, ce ar putea avea în ramul administrativ, subscrișii: Mihail Kogălniceanu

niceanu, Dimitrie Cozadini, Ioan Strat și George Mârzescu, s'au asociat pentru a întemeia un birou de avocați sub următoarele condițiuni:

1. Biroul va fi împărțit în două secțiuni, din care una va lucra în București, iar cealaltă în Iași.

2. Oricine ar voi să încredințeze biroului un proces de apărat înaintea instanțelor judiciare și mai ales înaintea Curții de Casațiune, sau o chestiune de sfârșit prin ramul administrativ, se va putea adresa cu documentele trebuitoare sau la biroul din Iași care va sta în neîntreruptă comunicațiune cu acel din București, sau deadreptul, în persoană, ori prin poștă, la biroul din București.

3. Subscrișii avocați nu vor primi decât cauzele acelea, cari le vor părea drepte și neprihănite. Prin urmare orice cauză s'ar prezenta la biroul de Iași sau la acel din București, va fi mai întâi supuse unei cercetări scrupuloase din partea avocaților secțiunii, spre a se încredința despre echitatea ei, și numai după ce vor fi luat cunoștință despre toate documentele atingătoare de chestiune și după ce se vor fi rostit pentru primirea ei, biroul va face alcătuire cu impricinatul pentru urmărirea cauzei.

4. Spre a asigura grabnica expediere a tuturor lucrărilor recomandate de către o instanță superioară din Iași sau din București,

unei instanțe inferioare din lăuntru țării, biroul a luat măsuri de pe acum, spre a alcătui în fiecare ținut câte un avocat cu anume misiune de a stăruie pe la instanțele locale, pentru punerea în lucrare a oricărui ordin sosit într'o cauză încredințată biroului.

5. Atât biroul din Iași, cât și acel din București vor avea cancelariile lor, cari vor fi deschise în toate zilele la orele, ce se vor hotărî și publica spre știința publicului.

6. Afară de apărarea proceselor înaintea tribunalelor și a Curții de Casațiune, precum și de urmărirea chestiunilor de competența ramului administrativ, biroul va lua asupra-și următoarele însărcinări: va da consultațiuni în orice fel de chestiuni, va formula suplici pentru orice Tribunal, sau corp constituit al statului, va cerceta și da lămuriri celor absenți asupra marșei ce a luat o afacere specială, într'un cuvânt biroul se îndatorește a da orice informațiuni și a înainta orice lucrare cu totul izolată chiar, către oricine s'ar adresa.

7. Onorariul pentru deosebitele însărcinări de mai sus, se va fixa de către birou după natura fiecărui caz.

8. Persoanele ce vor voi să încredințeze biroului interesele lor, se pot adresa de pe acum în Iași la D. D. Dimitrie Cozadini sau George Mârzescu, ulița mare în casele d-lui

Strashofer deasupra magazinului de mode a d-nei Cristina ; iar la București la D.D. Mihail Kogălniceanu sau Ion Strat la adresa . ulița Sfintei Ecaterina, lângă Mitropolie“.

Această publicațiune avu un răsunset mare, căci ea fu afișată în toate județele din Moldova și din Valahia. Impricinații, atât de doriți de a vedea cauzele lor bine studiate și grabnic expediate, se grăbiră a se adresa biroului de avocați din Iași și București.

În scurtul timp al existenței lui, căci biuroul a fost desființat după opt luni de zile, la 10 Octombrie 1862, vom vedea mai jos pentru ce motive, biroul avu a se ocupa de următoarele afaceri:

1) Afacerea Iorgu Aslan, care pretindea dela părintele său zestrea maicei sale. Afacere încredințată lui Iancu Strat, pentru care biuroul încasează un onorar de una mie cinci sute galbeni.

2) Afacerea Maria și Alecu Beldiman cu J. D. Maugsch, pentru încasarea unei creanțe. Afacere încredințată lui George Mârzescu, pentru care biuroul încasează onorar trei sute șaptezeci și cinci galbeni.

3) Afacerea Braba Grigorie cu Neculai Holban, pentru revocarea unor donațiuni. Afacere încredințată lui George Mârzescu, pentru care biuroul încasează onorar nouăzeci și opt galbeni.

4) Afacerea Zoe Brâncoveanu cu Ghiță Căliman, pentru încasarea unor polițe. Afacere încredințată lui Mihail Kogălniceanu, pentru care biuroul încasează onorar două sute optzeci galbeni.

5) Afacerea Alex. Stef. Catargiu cu D. Maugsch, pentru încasarea unui sinet. Afacere condusă de Mihail Kogălniceanu, pentru care biuroul încasează un onorar de patruzeci galbeni.

6) Afacerea Ciornei cu Lupu Botez pentru răscumpărarea moșiei Pleșeștii din jud. Suceava. Afacere condusă de George Mârzescu, pentru care biuroul încasează un onorar de patru sute cincizeci galbeni.

7) Afacerea Câzlariu Mihai cu Ghiță Căliman, pentru încasarea unui sinet. Afacere condusă de D. Cozadini, pentru care biuroul încasă un onorar de șase sute treizeci galbeni.

8) Afacerea Ghica Teodor cu D. Gavrilaș, pentru încasarea unui sinet. Afacere condusă de Mihail Kogălniceanu, pentru care biroul încasează un onorar de două mii patru sute galbeni.

9) Afacerea Colonel Ghica Alex. cu Daniel Maugsch, pentru împlinirea unei datorii. Afacere încredințată lui G. Mârzescu, pentru care biuroul încasează un onorar la treizeci galbeni.

10) Afacerea Pavel Psiha cu niște răzeși

din județul Cahul. Afacere condusă de Gh. Mârzescu, pentru care biuroul încasează un onorar de 200 galbeni.

11) Afacerea Neculai Milu cu Gostache Gavrilaș, pentru încasarea unui sinet. Afacere încredințată lui D. Cozadini, pentru care biuroul încasează două sute cincisprezece galbeni.

12) Afacerea Moldovanu Lascarache cu Maria Dimitriu, pentru revindecarea moșiei Horjêști sau Perjoara din județul Tecuciu. Afacere încredințată lui G. Mârzescu, pentru care biuroul încasează cinci sute galbeni onorar.

13) Afacerea Idler Penis cu neguțitorii Veisemberg și Last, pentru validitatea unui act de cesiune. Afacere încredințată lui I. Strat, pentru care biuroul urma a încasa un onorar de 3200 galbeni.

14) Afacerca Balașa Gârdea cu Romașcu Teodor pentru restituirea de zestre. Afacere încredințată lui G. Mârzescu, pentru care biuroul încasează un onorar de 170 galbeni.

15) Afacerea Sevastia Roseti cu moștenitorii def. Grigorie Roseti pentru restituire de zestre. Afacere condusă de I. Strat, pentru care biuroul încasează un onorar de 1200 galbeni.

16) Afacerea Sterian Petru cu I. Istrati, pentru mai multe daraveri bănești. Afacere

condusă de G. Mârzescu, pentru care biouroul încasază un onorar de 100 galbeni.

17) Afacerea Elena Sturza cu Ecaterina Cerchez pentru despăgubiri. Afacere condusă de G. Mârzescu, pentru care biouroul încasează un onorar de una suta cincizeci galbeni.

Toate aceste afaceri fuseseră duse la un bun sfârșit: imprecinații și avocați erau cu toții mulțumiți. În timp de opt luni biouroul încasase în onorar suma de 11,520 galbeni, ceea ce în lei noi se urca la cifra de 135,360 lei. Potrivit art. 3 din actul de asociațiune, „toții asociații sunt deopotrivă părtași, atât la venituri cât și la cheltuelile, ce ar aduce cu sine această întreprindere“.

Dimitrie Cozadini, cel mai avut dintre asociați, care avansase suma de 1200 galbeni, adică suma de 14,100 lei, pentru instalarea și cheltuelile biouroului a fost cel întâi, care și-a retras banii încasați; rămânând astfel neto, să se împartă între cei patru asociați suma de 121,269 lei, ceea ce vine de fiecare câte 30,415 lei.

La 10 Octombrie 1862, asociații hotărâsc a se desface de asociațiune. În adevăr avocații asociați făceau prea multă politică și asociațiunea riscă să se desfacă în fiecare moment. Mihail Kogălniceanu și D. Cozadini erau vecinic ministeriabili, G. Mârzescu și I. Strat amici personali și amici politici lui Kogălniceanu;

odată cu intrarea lui Kogălniceanu în minister aveau a primi însărcinări publice incompatibile cu profesiunea de avocat.

Puseseră ei în actul de asociațiune o clauză în care stipulau, că în cazul în care un membru asociat ar primi o funcțiune incompatibilă cu funcțiunea de avocat, acel membru să fie considerat demisionat — dar ei nu prevăzuse cazul că într'un moment dat asemenea funcțiuni puteau să fie încredințate tuturor membrilor din asociațiune.

Cu mare părere de rău asociații au hotărât desfacerea asociațiunii.

Kogălniceanu a lăsat în sarcina lui George Mârzescu urmărirea proceselor lui încredințate și neterminate încă, încasarea sinetelor Brâncovenești sau a Ghiculeștilor — fiindcă el avea o însărcinare mult mai grea de împlinit, căci el avea de pregătit peste puțin timp lovitura de stat dela 2 Maiu.

Liberalul No. 95 din 28 Iunie 1906.

VII

Moldova și Muntenia¹⁾

Limba și Literatura românească sau valachică²⁾

«Le Valaque parlé dans un coin de la Turquie d'Europe est aussi un débris de la langue romane, qui par son mélange avec le slavon, a adopté une forme toute spéciale, mais qui n'offre que peu de culture et par conséquent peu d'intérêt!!!
«Parallèle des langues de l'Europe et de l'Inde, par F. G. Eichhof, Paris, 1836).

«Il faudrait regretter la langue moldave parcequ'elle est la dernière trace de l'inflexibilité du caractère romain Elle s'est enrichie des mots de toutes les langues du Nord et tu Midi, sans changer nises anciennes expressions, ni son génie primitif; elle est encore la langue romaine, non celle de Cicéron et du siècle d'Auguste, elle date beaucoup de plus loin. La langue moldave est celle des soldats de Romulus, elle a conservé la dureté de leurs moeurs, et toute la grossièreté de leurs manières. (Le comte d'Hauterive, Tableau dela Moldavie etc Paris, 1824).

«Durch (3) Zartheit und Wohlklang ausgezeichnet, scheint sie (die Moldauische Sprache) zum Gesang geschaffen, und was die Süsze und Weichheit anbelangt, kann sie fast der Italienischen zur Seite gestellt werden (F. I. A. Schneidewind, Taschenbibliothek der Reisen, von I. H. Jäck, 85-stes. Bändchen Nürnberg, 1832).

Ce deosebire a judecătii!

Din toate țările Europei orientale, Moldova și Muntenia sunt aproape cele mai puțin cu-

1) Acest tratat de literatură a fost publicat in 18 Ianuarie 1837 in «Lehmann's Magazin» și tras in broșuri după

noscute și totuși aceste principate nu merită în nici o privință o asemenea nepăsare. Istoria acestor țări este plină de fapte eroice, care ar fi putut fi spre onoare chiar Grecilor și Romanilor; să ne aducem aminte numai de izbânzile lui Ștefan cel Mare, Domnul Moldovei, de curagiul Elenei, mama sa, de întreaga vieată a lui Mihai Viteazul, Domnul Munteniei. Guvernele moldovenesc și muntenească au dat popoarelor orientale din Europa cel întâiu exemplu de desrobirea robilor. În Polonia, în Rusia și în alte țări sunt țărani și până în ziua de azi robi, pe când la noi ei cu toți, se bucură de starea libertății încă din anul 1740¹⁾. De aceeaș desconsiderare este lovită și limba română, cu toate că este o flică a celei latine și că este vorbită de mai bine de cinci milioane de oameni, căci ea este limba maternă nu numai a Muntenilor

cum se vede dintr'o scrisoare a lui Kogălniceanu din 1/13 Aprilie 1837 și care s'a publicat în Ateneul Român No. 2 din 15 Februarie 1894.

2) În Moldova și chiar Muntenia (Valahia), cuvântul valahic nu este cunoscut. Limba muntenească (valahică) și moldovenească este aceeași și se chiamă de cei ce o vorbesc «românească».

3) Distinsă prin finețe și armonie, ea (limba moldovenească) pare a fi creată pentru cântare, iar în privința tonului dulce și moale mai că poate fi pusă alături de cea italienească (nota lui Kogălniceanu).

1) inexact.

și a Moldovenilor, cî ea se mai vorbește încă și în Basarabia, în Bucovina, în Ardeal, în Banatul Temișoarei, în Macedonia, Turcia și chiar în mai multe colonii din Ucraina. Trei părți din cuvintele ei provin din latinește și numai un sfert este compus cu cuvinte din limba slavă, gotică, turcă și greacă.

Mai înainte de soborul bisericesc florentin aveau Moldovenii litere latine după exemplul celorlalte popoare care și-au stricat limba lor din cea latină ¹⁾. Atunci însă când Mitropolitul Moldovei s'a dat la acest consiliu pe partea Latinilor, urmașul său, Teoctist, diaconul lui Marco, Episcopul de Efes, de viță bulgar, ca să stârpească din biserica moldovenească influența Latinilor și ca să ia tinerilor prilejul de a citi amăgiturile Latinilor, a sfătuit pe Alexandru cel Bun ca nu numai să scoată din principatul său pe oamenii altfel gânditori în privința religiei, dar chiar și literile latine să le înlocuească prin cele cirilice ²⁾. Domnul încuviință această rugăminte a Mitropolitului, puse de se arseră toate cărțile scrise cu litere latine și porunci ca de aci înainte să nu se mai întrebuițeze alte litere decât cele cirilice sau slavone. Cine ar fi călcat acest ordin ar fi fost afurisit de Mitropolit ; ba

1) inexact.

2) Cantemir în descrierea sa despre Moldova (nota lui Kogălniceanu).

se arseră chiar privilegiile și chiar documentele cele mai importante după ce fură transcrise cu litere slavone. Muntenii, precum și ceilalți Români, imitară pe Moldoveni lepădând și ei literile latine, așa în cât până la finele secolului al XVII-lea se tipăreau toate cărțile cu slove cirilice.

În anul 1780 publicară mai întâi Gheorghe Șincai și Samuel Klein o gramatică română scrisă iarăși întâi, cu litere latine, în care însă comiseră multe greșeli în contra ortografiei. Această gramatică se tipări pentru a doua oară sub titlul: *Elementa linguae Daco-Romanae sive Valachicae, per Georgium Sinkay, Budae, 1805.* Dela Șincai și Klein încoace s'au silit mulți învățați ca să scrie în limba românească iarăși cu litere latine și să publice într'această cărți bune; de pildă, Petru Maior din Diciu St. Martin: *Orthographia Romana sive Latino-Valachica. Dictionarum quadrilinguum* a Rev. D. D. Samuel Klein et Basilio Kolosy, dar cea mai bună lucrare în felul acesta este: *Gramatica Daco-Romana, studio Ioannis Alexi, Viennae, 1826,* cu toate că și într'aceasta se găsesc încă câteva greșeli însemnate. În anul 1830 a publicat Episcopul Bob la Buda un dicționar mare latin-român-ungar, în trei volume. Acum se tipăresc, în Ardeal și Banatul Temișoarei, cărțile în genere cu litere latine și Românii din Mun-

tenia și Moldova au început și ei a urma după exemplul fraților din Transilvania, excepțiune fac numai încă Românii din Macedonia și Tracia cari se servesc la scriere de literile greci.

Spre a arăta asemănarea limbii române cu cea italiană lăsăm să urmeze aci cele întâi opt versuri din „Orlando furioso“ în italienește cu traducerea română.

Canto primo

Le donne, i cavalier, l'arme, gli amori,
 Le cortesie, l'audaci imprese io canto,
 Che furo al tempo, che passaro i Mori
 D'Africa il mare, e in Francia nocquer tanto
 Seguendo l'ire, e i giovenil furori
 D'Agramente lor re, che si dié vanto
 Di vendicar la morte di Trojano
 Sopra re Carlo, imperator Romano.

Cântecul ánteiu

Dómne-le, cavaleri-i, arme-le, amori-i
 Curtesie-le, îndraznețe-le întreprinderi io cântu,
 Que furó in tempu-l, quand trecuro Mori-i
 Mare-a d'Africa si in Franția stricaró atótu
 Urmând urgia, si tineresci-le furori
 A lui Agramente riga loru quare se lauda
 De a resplati mórte-a lui Trojanu
 Asupra rigei Carolu impérat Romanu

Adelung ne-a împărtășit în *Mitridatal* său mai multe „*Tatul Nostru*“ în românește din

diferite provincii, dar dintre aceste nici unul fără greșeli mari; unele conțin multe cuvinte false, altele sunt fără exactitate ortografică. Urmează aci dar unul scris după ortografia usitată acum:

Tată nostru quarele esci in ceruri santiască se numele tuu, vie imparatia ta, fie voia ta precum in ceriu si pe paméntu. Panea nóstra quea de pururea dane noé astadi si ne értá gressalile nóstra, precum si noi értam gressitiloru nostri, si nu ne duce pre noi in ispita, qui ne isbavesce de quel reu.

Cuvinte gotice sau germane sunt foarte puține în limba română de exemplu „Becher“, Bachar sau Pachar; „gelb“, galben; „Panzerträger“ (Curassier) pañceru etc.¹⁾

Cuvinte grecești conține limba română un mai mare număr: pedeapsă, chivernisire, bles-tem etc.

Turcești sunt: aferim, alai, odae.

După cele latine, în limba română, cuvintele slave se găsesc în cel mai mare număr. Sluga, pricestanie, blagoslovit.

*
* *

Încă înainte de secolul XI se găsesc unele documente mici scrise românește și bibliotecile mănăstirilor păstrează multe cronici vechi,

1) inexact.

însă necunoscute până acum. S'au găsit asemenea hrisoave dela Domnii moldoveni și munteni încă din secolele al XIII-lea și al XIV-lea. Cea dintâi carte tipărită în limba română însă este o cazanie sau carte de rugăciune, editată de judele Brașovului, luteranul Cristel Lucaciu, apărută la Brașov în Transilvania în 1580¹⁾). Afară de această Cazanie, de cronici și încă câteva puține alte scrieri, celelalte cărți ce au apărut în Ardeal, în Moldova și în Muntenia de la conciliul florentin încoace, au fost redactate și tipărite slavonește. Chiar liturghia se slujia în limba aceasta, pe care n'o înțelegeau nici preoții, nici poporul. De-abia în anul 1643 cărțile bisericești se traduse iarăși în limba română.

Gheorghe Racoți, principele Ardealului, îmbrățișase credința evanghelică care pe atunci era primită de o mare parte din Ungaria și de toți Sașii din Ardeal, și fiindcă el doria ca și Românii din principatul său să urmeze exemplul său, impune deci pentru a ajunge la aceasta a se traduce cărțile bisericești din slavonește în românește. El înființă în Alba-Iulia o tipografie română și însărcină cu traducerea cărților pe Simeon Ștefan, noul episcop ales al Românilor, dându-i un privilegiu în care se găsesc următoarele cuvinte :

1) inexact.

Atât duminicile cât și în alte zile de sărbători, la înmormântări cât și în alte locuri unde s'ar cere, va predica *în limba sa maternă*, în toate bisericile sale, cuvântul sfânt al lui Dumnezeu după cărțile sfinte ale Bibliei și că va îngriji și va face ca să se slujească așa de către toți ceilalți preoți.

Acest pas a fost o îmboldire pentru Moldoveni și Munteni. Vasile Lupu, Domnul Moldovei, porunci de asemenea în anul 1648 a se face slujba în biserici în limba română, iar în anul 1697 urmară și Muntenii acest exemplu¹).

O dovadă că Românii s'au ocupat cu literatura, oridecâteori nu erau împiedecați într'aceasta prin războaie externe sau prin apăsarea tiraniei, constă într'aceea că ei încă din timpuri foarte vechi au avut în limba lor mulți codici de drept. Colecțiunea cea mai veche de legi este o carte canonică și politică a Românilor, despre care ne vorbește abatele Pray în cartea sa: „Dissertationes historicae criticae in Annalibus veterum Hunnor. etc.“ Dissert 7 § 3, pag. 139. Ea este tradusă din grecește în românește și din aceasta în latinește: în ultima editură poartă titlul: „Regula legis voluntati divinae accomodata“. Nu se știe când s'a tradus românește această colecțiune de legi a lui Ioan Comneanul care

1) inexact — a se vedea *Introducerea limbii române în biserică* de d-l I. Bianu (discurs de recepție la Academia Română).

a domnit dela 1118—1143, dar este însă de presupus că aceasta s'a întâmplat mai înainte ca Muntenia și Moldova să fi existat ca principate și pe când erau încă supuse împăratului bizantin, așa dar pe la finele secolului al XII-lea sau pe la începutul secolului al XIII-lea. Traducțiunea română a acestor legi este acum foarte rară, deoarece ea nu a existat decât în manuscript.

În anul 1401 Alexandru-cel-Bun, Domnul Moldovei, întocmi o colecțiune de legi după Basilicale și o destină pentru principatul său. Acest codice fu prelucrat în românește din porunca lui Vasile Lupu și tipărit la Suceava în anul 1646. Pomenitul Domn, unul din cei mai mari binefăcători ai Moldovei, înființă în Suceava o mare tipografie română, în care s'au tipărit toate cărțile bisericești, colecțiunea de legi și alte scrieri. Această tipografie fu strămutată mai târziu la Iași. Codicile Basilian nefiind prea răspândit, Alexandru Moruzi porunci lui Toma Iarrhas în 1804 să traducă „Harmenopulus“ în limba țării, iar Domnul Calimah care voia să dea tuturor lucrurilor în Moldova o croială grecească sau mai bine zis fanariotică porunci a se face un codice nou pe grecește, care se tipări cu mare lux în Iași la 1816. Un exemplar din acest codice fu trimes Universității din Oxford prin Consulul general engles, M. Wilkinșon.

Și Matei Basarab, Domnul Munteniei, întocmi în anii 1633—1644 o colecțiune de legi pentru țara sa, iar în timpuri mai nouă, Domnul Caragea urmează pilda lui Calimach revizuind legiuirea. În timpul ocupațiunii Moldovei și Munteniei de către armatele ruse se institui un comitet compus de patru boieri moldoveni și de patru munteni sub președința consilierului de stat rus Minciacki, cu misiune de a elabora o constituție pentru poporul moldo-român. Membrii moldoveni din acest comitet erau G. Catargiu, C. Conachi, C. Pașcanu și M. Sturdza, actualul Domn, iar cei munteni erau G. Filipescu, A. Vilara, G. Băleanu și St. Bălăceanu. Această adunare ținu întâia ei ședință în București la 26 Iulie 1829, iar poporul român la închiderea sesiunii în 1830 se alese cu o constituțiune liberală; se înființă în amândouă principatele o adunare generală extraordinară sau o cameră de deputați, care este compusă din marii proprietari rurali și se adună în capitală în fiecare an timp de trei luni. Dispozițiunile comitetului, numit *Regulament organic* își căpătă întărirea dela Cameră, dela împăratul Rusiei și dela Sultan.

În anul 1833 Camera deputaților din Moldova simți nevoia unei noi colecțiuni de legi în limba română; ea însărcină cu aceasta pe președintele ministru de justiție Costachi

Sturdza; codicele lui Calimah fu tradus și aprobat după multe modificări, de Cameră și apoi tipărit în folio în Iași la 1834.

În cât se atinge de istoriografia națională nu au Românii o însemnată lipsă în această ramură a literaturii. În Ardeal, în Muntenia și în Moldova se găsesc o mulțime de cronici române din deosebite vremi, din care cele mai vechi datează din secolul al XIII-lea și se cheamă cu numele sârbesc *letopisețe*, adică cronică. Autorii lor sunt cei mai mulți necunoscuți. Afară de aceste letopisețe, Moldovenii au trei mari istorici vechi, între cari cel mai vechiu este marele vornic Urechi. El trăiește pe la finele secolului al XVI-lea, dar din nenorocire scrierea sa a rămas până acum încă manuscris. De Peyssonnel vorbește despre acest scriitor în cartea sa: *Observations historiques et géographiques sur les peuples barbares qui ont habité les bords du Danube et du Pont Euxin*. Paris, 1765.

După Urechi urmează logofătul Miron Costin, care a trăit cam în jumătatea a doua din urmă a secolului al XVII-lea. Istoria sa despre Moldova începe ca și cronică lui Nestor¹⁾ dela Adam și se termină la anul 1660 cu domnia domnului Ștefăniță, fiul lui Vasile Lupu. Scrie-

1) Ureche — mai exact Grigore Ureche.

rea sa este un manuscript în folio mare, de 460 file.

Dimitrie Cantimir, Domnul Moldovei, care este cunoscut de întreaga Europă, a scris de asemenea o istorie a Moldovei, care a fost tipărită de abia la începutul acestui secol în Iași. Scrierile sale celelalte în limba română sunt următoarele :

1. Lumea și sufletul, tipărită în Iași în limba greacă și română. 2. Istoria celor două neamuri Brâncoveanu și Cantacuzin în manuscript. 3. Introducerea la muzica turcă (manuscript).

Cantimir care s'a născut la 1673 și a murit la 1723 a scris multe alte scrieri în limbi străine.

1. Istoria înfloririi și decadenței Imperiului otoman, scrisă latinește și tradusă în franțuzește de abatele de Jonquières și tipărită la Paris în 1743 în patru volume. Ea este cea mai bună istorie a Turciei după aceea a lui Hammer. 2. Sistemul sau bazele credinței mahometane tipărită în folio la Petersburg în limba rusă la 1722 și dedicată împăratului Petru-cel-mare, 3. Starea actuală a Moldovei în latinește, tradusă nemțește de dr. Büsching și tipărită în anul 1771 în Francfort și Lipsca sub titlul „Descrierea Moldovei“. 4. Istoria creațiunii, manuscript latinesc cu însemnarea „Theologo-Physica“. 5. O carte de cânteci muzicale turcești în quarto.

O istorie a Moldovei și Munteniei, prelucrată în grecește cu de-amăruntul de Grecul Dionisiu Fotino a apărut la Viena în 1818 în 3 volume. Ea este istoria Daciei cea mai completă ce s'a tipărit până azi.

Un oarecare George Vida publică acum în Iași o istorie a Daciei veche și nouă, care a fost scrisă de un autor mort de mult¹⁾, al cărui nume însă îmi scapă din memorie. Această lucrare este rodul unei munci de treizeci ani și se zice a fi un cap de operă de scriere istorică. Deja a apărut în Iași ediția a doua a unei cărți naționale foarte bună, aceasta este istoria originii Românilor în Dacia, de Petru Maior din Diciu St. Martin, tipărită întâi în Buda la 1812.

Antichitățile romanilor de Damaschin T. Bojinca, 2 volume, Buda 1832 ne dă o descriere comparativă a moravurilor romane cu ale Românilor de astăzi dar într'un stil puțin îngrijit. Grigori Pleșoianu, profesor în București, și-a câștigat multe merite pentru literatură română traducând și compunând mai multe scrieri. În scrierea sa: „Cele dintii cunoștințe ale tinerimei“, (București 1824), ne dă între altele o ochire interesantă asupra istoriei și geografiei Munteniei și Moldovei.

Două cărți și-au căpătat în întreaga țară

1) Șincai.

românească un mare renume, anume: Istoria lui Alexandru-cel-Mare, din care s'a făcut un erou supra-natural și minunat de îndrăzneț și ale cărui fapte fără nici o privire la șirul lor sunt înșirate într'un mod aventuros cu un amestec cutezător de adevăr și fantazie poetică.

Găsim într'însa de exemplu povestit că Alexandru a asediat Atena cu tunuri, că învăța psaltirea ca copil, că îndrăznia a se apropia de raiu și cum se duse de aci în iad¹⁾. Această carte este foarte atrăgătoare fiindcă se găsesc descrise în ea multe moravuri românești, ea este compusă cam aproape de o sută de ani, dar numele autorului nu este însemnat pe titlul cărții. Ea se găsește în mâinele tuturor Românilor cari știu citi, și se retipărește mai în fiecare an, ea și merită acest interes din cauza frumoasei simplități a gândirii, a modului de privire poetic și naiv care se găsește mai ales în episoade.

A doua carte națională este istoria frumosului Arghir și a frumoasei Elena cu părul de aur sau alegoria cuceririi Daciei de Traian.

1) Fabule de felul acesta asupra lui Alexandru cel Mare există, precum este cunoscut și prin alte țări și în alte limbi. Toate națiunile dela Indian și până la columnele lui Hercule au investit în toate timpurile pe eroul macedon în mituri avânturoase. Printre cele mai avânturoase este de sigur povestirea lui Pseudo-Iosefus.

Această mică poemă împărțită în patru cărți și scrisă în versuri de opt silabe, este o imitațiune după cea ungurească. Ea conține multe lucruri frumoase; autorul ei este un ardelean, Ion Barac. O a treia scriere mică, care a căpătat deasemenea o mare popularitate este un dialog versificat între un bărbat bețiv și nevasta sa¹⁾.

Dar din toate genurile literaturii române poezia este cea mai bogată. O traducere a psalmilor în versuri de Dosoftei, Mitropolitul Moldovei care a trăit în secolul al XVII-lea este un adevărat cap de operă de versificare.

Poeziile lui Aga G. Asachi, membru al Academiei din Roma, Iași 1836. Acest Aga Asachi și-a făcut studiile sale în Italia și în Germania, este cel mai mare poet al Românilor din cei ce trăesc. El era înainte redactorul *Albinei românești*, un ziar româno-francez în care a istorisit multe întâmplări din istoria națională. Acum el este directorul învățământului public și mare archivist al Statului, (un post și mai mare decât acel al archivarului). El a tradus în foarte frumoase versuri românești fabulele lui Lafontaine, multe ode de ale lui Lamartine, cântece de ale lui Anacreon și sonete de ale lui Petrarca,

1) *Leonat și Dorofată*,

dar renumele său se întemeiază pe poeziile sale originale, și eu nu mă pot opri a lăsa să urmeze aci o poezie a lui în traducere.

CĂTRE ITALIA 1812

Vă urez frumoase țărături ale Ausoniei antice,
 Conjurate de mări gemeni, împărțite d'Apenin,
 Unde lângă dafin verde crește, olivul cel ferice,
 Unde floarea nu se trece sub un cer ce-i tot senin,
 Unde monumente mândre a lumii domnitoare ginte
 Inviază mii icoane la aducerea aminte.

Vă urez!... că cine poate fără sevas și umilință,
 Acea pulbere să calce, al eroilor mormânt?
 Ce în curs de ani o mie au stătut în biruință,
 Ș'astăzi vii sunt prin exemple de virtute și cuvânt,
 Încât, în asemănare, nu au fost sub orice nume,
 Mai măreț nimic, nici trainic, de când omul este'n lume.

Pe al Tibrului șes Roma tăbărită-i ca un munte,
 Din palaturi surupate și mormânturi adunat,
 Intre care Capitolul o cărunță înaltă frunte.
 Ce de barbari și de timpuri cu respect i s'au păstrat,
 Unde un popor de statui, a lui Fidias urzire
 Vânta Greciei și a Romei îmi arată la privire.

Intre sfărâmate temple, obelisce și coloane,
 Ca un turn de fier întreagă stă coloana lui Traian;
 Pe ea văd Istrul se pleacă Iassienei leghioane,
 Cum cu patria sa pierde al Decebalului oștean.
 Și cum în deșarta Dacie popor nou se 'ntemeiază,
 De unde limba, legi și nume al Românilor derază ¹⁾.

1) provine.

Când în codru, vechiu stejarul e răpus de bătrânețe
Din a sa mănoasă țarnă cresc plăcute floricele,
Așa după al Romei paos, în alese frumusețe
Răsărit-au noi luceferi prin Ariost și Rafaele,
Galileu, Columb ș'Italiei, că prio genia lor luce,
Că 'n vechime, lumea astăzi necurmat tribut aduce.

În grădina asta Europei, unde rostul dulce sună,
Zugrăveala ș'armonia prin un farmec au supus
Pe ai lumii domni și selavii, cari pururea s'adună
Plini de dorul amirărei dela Nord și de l'Apus,
Un Român al Dacei vine la ztrămoși ca să sărute
Țarna de pe a lor mormânturi și să'nvețe a lor virtute !

Și d-l Eliade, redactorul Curierului românesc, care apare în București, ocupă unul din cele dintâi locuri între poeții noștri. El s'a făcut cunoscut până acum prin bune și poetice traduceri din scrieri franceze mai ales prin publicarea *Meditațiunile lui Lamartine* și *Fedra lui Racine* ; Acum se ocupă cu o mare epopee națională al cărui principal erou este Mihai Viteazul, Domnul Munteniei, care a trăit în secolul al XVII-lea.

Boierul moldovean Stamati a făcut multe poezii frumoase din cari unele au fost tipărite în Iași. Una din poeziile lui cele mai frumoase este : „*Ostașul Român și Ștefan cel Mare*“.

După dânsul merită îndată mențiune Hrișoverghi, un tânăr adjutant al domnului Moldovei, care însuflețit de dragostea Patriei, a

compus una din odele cele mai frumoase din câte sunt în limba română Ea se chiamă: „Oda la ruinele cetății Neamțul“.

Boierul muntean, Ioan Văcărescu, poreclit Anacreontele Românilor, afară de poeziile sale originale a tradus mai multe cărți din Ierusalimul eliberat al lui Tasso. Cu toate acestea, ca poet, el nu este așa de însemnat ca meritosul moldovean, postelnicul sau ministrul afacerilor străine, Beldiman, care a murit doi ani după revoluția grecească din 1821. El a versificat românește multe scrieri franceze și mai ales tragedii. De exemplu pe Orest al lui Voltaire, și chiar Odisea și Iliada lui Omer după originalul grecesc, care scrieri din urmă, din nenorocire nu sunt însă tipărite. El a făcut și o mare poemă despre revoluția lui Ipsilante din 1821, dar fiindcă se găesc încă la Curtea turcească unele persoane, cari joc într'însa un rol urît, așa dar au socotit de o cam dată mai bine moștenitorii poetului și au hotărît a nu se publica poema decât după moartea acestora. Acelaș autor a mai descris și o călătorie pitorească în Carpați.

Afară de acești poeți însemnați mai avem mulți alții de valoare mai inferioară, pe cari, din lipsă de spațiu, îi trecem cu tăcerea.

În ce privește poezia dramatică, Români nu au scrieri originale; toate sunt traduceri din Racine, Voltaire, Molière și din unele bu-

căți mici din Florian și Gessner ¹⁾ și Moise de Chateaubriand; câteva tragedii de Sofocle și Euripide mai sunt traduse. Acum se află în Muntenia o trupă română de actori, care dă speranță că în curând va juca și spectacole originale române, căci până acum există numai în manuscript două acte în versuri dintr'o piesă originală sub titlul „Ștefan cel Mare domnul Moldovei“ și un vodevil mic „Serbările ostașilor“ care s'a reprezentat în teatrul din Iași de câțiva tineri boieri moldoveni în ziua onomastică a domnului Moldovei. Adevărat că Aga Asachi a scris o tragedie „Mihai, eroul Românilor“ dar acest manuscript a ars în incendiul cel mare din Iași la 1827.

Literatura periodică este foarte neînsemnată deoarece nu apar decât patru reviste: 1. „Curierul Românesc“, ziar politic și literar redactat de Eliade și care apare de două ori pe săptămână. 2. „Biblioteca Românească“ anuar literar, care apare în mod neregulat în Transilvania, sub redacția lui Carcalechi. 3. „Albina Românească“ redactată de aga Asachi, apăru în Iași până la 1836 de două ori pe săptămână; era o foaie franco-română, politică și literară, în curând ea va începe să

¶ 1) Nediscutabil este vorba de „Moartea lui Abel“ care de abia și tot prin intermediul limbei franceze a trecut în cea română.

reapară din nou. În fine 4. Foaia oficială a guvernului moldovenesc care conține toate legile și ordonanțele. Afară de aceste reviste apar vreo douăsprezece calendare în românește, cari copriind poezii și compozițiuni prozaice cu conținut variat.

Cărțile militare ce avem sunt îndestulătoare pentru puținele trupe regulate ale țării noastre. Aceste cărți destinate pentru instrucțiunea infanteriei și cavaleriei sunt traduse din franțuzește și rusește și tipărite în București la 1833. Cărți elementare pentru matematica inferioară, pentru retorică, pentru primele noțiuni de jurisprudență, pentru istoria naturală, pentru geografie, pentru limba greacă, latină, franceză și germană nu lipsesc, cele mai multe sunt tipărite în Iași și București, unde se află gimnaziile cele mari și Academia românească.

Mai posedăm și multe lucrări bune, atât despre istoria universală cât și despre unele popoare în special, dar cele mai multe sunt traduceri din alte limbi pe cari eu însă nu le voi numi una câte una, deoarece aci nu este vorba de un inventar de cărți. Istoria despre Napoleon însă și despre Mencicof au devenit cărți populare; faptele acestui mare împărat precum și cele ale marelui mi-

nistru sunt cunoscute de toți Români și se transmit din gură în gură ca poveștile.

În ramura beletristică avem, afară de traduceri ale unor scrieri bune ale celorlalte națiuni europene și câteva satire originale, cari conțin mult frumos. D. e. „Adevărul și minciuna“, de un autor anonim.

Dar ceea ce este sâmburile poeziei noastre naționale sunt baladele și cântecele noastre populare. Sunt unele între ele care n'ar face rușine celui mai bun poet, iar cele mai interesante sunt următoarele: „*Moartea lui Hangerliu, domnul Munteniei*“, „*Cucerirea cetății Hotinului*“, „*Moartea lui Ghika, domnul Moldovei*“ ș. m. d.

În ce privește cântecele populare voi cita aici ceea ce zice un scriitor german: „Vuc. Stefanovici a atras atențiunea Europei culte prin cântecele sale populare sârbești, privirile se îndreptează fără voie spre Nordul cel posomorît și îndată se convinge că sfânta flacăra a poeziei nu se stinge pe stâncile omătose și de sub cerul pururea înourat, ci că suflarea ei de vieață dătătoare animă cu focul ei sacru inimile melancolice ale locuitorilor nordici. Încă zac multe comori prețioase îngropate în straturile adânci ale Carpaților străvechi, multe flori mirositoare încă înflorească și se scutur pe bine-cuvântatele câmpii ale Bucovinei, nevăzute, neobservate așteptând

cu dor momentul când și soarele ei se va ridica și ale cărui raze vor lumina flori și pietre cu culori strălucitoare.

„Limba românească, așa precum se grăește în toată Bucovina, este fiica celei latine. Imprejurarea că Românii se servesc de slovine cirilice, a stârnit oarecare dubiu în privința acestei înrudiri, dar toate argumentele de soiul acesta s'ar nimici ușor. Chiar și împrejurarea că Românii din timpuri nememorabile se cheamă *Români* și cheamă limba lor *limbă românească*, dar chiar și uimitoarea asemănarea a acestor două limbi înfătură orice îndoială. Afară de aceasta este cunoscut că Moldova din a cărui trup făcea parte înainte și Bucovina, precum și Muntenia au fost colonii romane. Prin relațiunile lor cu Ungurii, cu Ilirii (dela cari au adoptat literile pentru serviciul eclesiastic), cu Grecii și Turcii s'au îmbogățit limba lor din început săracă, cu multe cuvinte noi. Distinsă prin fineță și armonie, ea pare a fi creiată pentru cântare, iar în privința tonului dulce și moale, mai că poate fi pusă alături de cea italiană. Poporul simte aceasta și e dor necurmat după cântece și armonii.

Abia apare un nou cântec că răsună cu iuțeala fulgerului în toată „bine-cuvântata țară de Dumnezeu“, (Bogdana cum o numesc Românii) și aceleași cântece cari se revarsă cu acompaniarea cobzei de pe buzele arză-

toare ale Moldovencei încântătoare, răsună pline de dor sub acordurile duioase și mișcătoare ale flautului prin săracile colibe țărănești, pe piscurile goale ale stâncilor și prin pustiuri, la lumina bălăe a răsăritului semilunii, sau se pierd în vijelia crivățului. Cele mai multe din aceste cântece sunt creațiunea geniului romantic poetic al poporului de jos, dar mai ales a herghelegiilor și a ciobanilor. Sub bolta Cerului se compun cântecele de dragoste, iar privilegiștea naturii maiestose deșteaptă scânteia poetică și o ațâță până la flăcări. La apropierea iernii, când se întorc ciobanii cu turmele pe la stânele lor din sate, aduc mai totdeauna cu dânșii o bogată comoară poetică. Multe din aceste cântece își au izvorul în arzătoarea fantezie a cucoanelor spirituale și culte, așa este minunatul cântec: „Din ceasul despărțirii“, compus de o domniță, unul din cele mai frumuse cântece de amor din lume. Chinul amorului este subiectul ordinar al poeziei, dar și întâmplări însemnate atingătoare de existența sa poetică, însuflețesc încă cu duh poetic pe vesălușul Român verde. Așa avem câteva cântece frumoase și energice din timpul răscoalei lui Brâncovaanu, domnul Munteniei, gingașul cântec și întristător al eteristului fugar : Nu-i, nu-i nădejde nu-i, poate concura alături cu cântecul divin a lui Riga Tesalianu.

Cele mai simple melodii au un farmec particular, sunt pline de dor, și de simțire și sunt făurite mai totdeauna în sunete molatice și într'un ritm impunător.

Țigani, acești copii ai Indiei răsăritene, această castă răspândită a Hinduitor, acești vlăstari ce se înmulțesc pretutindenea ca buruiana, cari apar când pe malurile Nilului ca vrăjitori și dănțuitori, când pe lângă râul Gangelui ca jucători pe funie și baiadere, când în Egipt ca veneratori de șerpi, se află și pe aici în mare număr. Melodiile compuse de ei le cântă cu abilitate și simțire extraordinară. Numele unui Anghel, Gheorghe și Suceava este pretutindenea cunoscut în Bucovina. Instrumentele cu care se acompaniază când cântă sunt: scripcele, naiurile și un fel de ghitară, cobza, pe care o joacă cu o pană. Dacă muzica și poezia este acordul primordial al sufletului, care se arată în atâtea chipuri dela indivizi până la națiuni întregi atunci și la aceste sunete ale naturei trebuie cu atențiune să tragem cu urechia și cu ajutorul lor să pătrundem până la izvorul de unde țîșnesc cu atâta bogăție. Această cântare ori cât de simpiă și monotonă ni s'ar părea totuși trebuie totdeauna să o privim ca un imn sacru al naturei. Măcar că lipsesc cântesului dela miazănoapte văpaia și vioiciunea

celui dela miazăzi, cu atât mai mișcător este exprimat dorul după ele“.

„De atâtea ori când își revarsă discul lunei razele sale argintii asupra coamelor Carpaților acoperite cu omăt, am fost atras de cântecul unui singuratic drumeț care gonia în a nopței tăcere pustiul pădurei. De câte ori căzui pe gânduri trist la umbra întunecoasă a vre-unei păduri de stejari fioroși sau la focul scânteitor de la vatra unei șatre de țigani, la auzul unui vechiu flueraș fermecat. Istoria înfiorătoare a greului din cafeneaua din Botoșani era acompaniată din depărtare cu niște acorduri melancolic impresionând“¹⁾

Aci mai trebuie adăugit, că se mai află și poesii istorice despre diferiți domni și haiduci renumiți, ca despre Iamanzi, Bujor, flul româncei ș. m. d.

Spre a da o idee deplină despre năzuințele literare a Moldovenilor și Muntenilor să ne fie permis a da o scurtă dare de seamă despre institutile lor de cultură.

În București și Iași sunt două gimnazii mari în cari se predau limbile vechi și moderne, precum și celelalte materii școlastice, între cari se numără nu numai matematica și istoria naturală, dar și jurisprudența.

1) F. T. A. Schweidevind. Taschen Bibliothek der Reisen J. H. Jack 86-stes Bändchen. Nürnberg 1822.

În fiecare din acele gimnasilor se dă învățatură în mod gratuit la mai bine de o sută fii de boeri și slujbași. Pe lângă aceste două gimnasilor s'a mai înființat și aprobat în 1835 în capitala Moldovei de către domnul Sturdza, un mare institut de cultură sub numele de Academia românească.

Membrii ei formează o adunare de oameni culti, cari țin întruniri regulate, tot odată clădirea în care se țin aceste ședințe, servesc și ca institut de învățământ în care se întrețin ca interni o sută de feciori de boeri, cari își capătă instrucțiunea în mare parte dela membrii Academiei. În toate celelalte târgușoare din Muntenia și Moldova precum și în multe sate sunt școli înființate de guvern. În acest scop s'a orânduit ca fiecare slujbaș să primească în mână din salariul său numai nouă părți din zece și ca o jumătate din această zecime, câștigată prin această orânduială, să se întrebuinteze pentru plata învățătorilor, iar cealaltă jumătate pentru tipărire de cărți bune.

Afară de aceasta mai există în Iași ca instituțiune cultă, societatea de științi naturale și medicină. la care aparțin cei mai buni medici și alți mulți învățați din țară și din străinătate, ea este subvenționată de stat și este în corespondență urmată cu institutele culte din Württemberg și din marele ducat Baden.

Cabinetul de științe naturale sau museul,

este acum destul de însemnat și conține unele obiecte rare, d. e. fosilii ante-deluviane foarte frumoase, curioasa ceară de pământ proprie Moldovei, pe care o numim în franțuzește cire vierge ș. a. Tipografiile principale ale românilor sunt cele din Brașov, Alba-Julia și Suceava, cari ca cele mai vechi merită a fi citate mai întâiu, dar mai însemnate sunt acum cele din Petersburg, Viena, Buda, Pesta, Sibiu, Temișoara, Cluj, Iași, monăstirea Neamțului, București, Craiova, Cernăuți, Chișenău ș. m. d. După acest număr mare de tipografii care lucrează pentru literatura română, putem conchide cât de tare este răspândit acum interesul pentru dânsa, și ce activitate se manifestă în ea.

VIII

Ferește-te mamă dragă

Era în discuțiune chestiunea Dunării.

Se pusese multă patimă și mult entuziasm în resolvirea acestei mari probleme.

Și în mijlocul aceluia haos de agitare și neliniște a venit strălucirea minții lui Kogălniceanu, care își sfârșia studiul său asupra acestei chestiuni, cu următoarele cuvinte rupte din suflet :

Dee-ni-se voia să ne facem și noi datoria de cetățeni români !

Nu se caute dar în îngrijirile noastre, în eforturile noastre de apărare alt mobil decât acel simțământ care bate în inima fiecărui om, care astăzi arde viu în pieptul până și al

sălbaticilor : iubirea pământului strămoșesc
apărarea drepturilor, intereselor și independenței sale.

Cei vechi ne spun că un copil mut văzându-și mama amenințată de-a fi străpunsă pe neștiute de un făcător de rele, ce deja ridicase sabia, găsi în iubirea sa către aceea ce-i dăduse viața puterea de-a rupe baerile cu care natura îi legase limba și astfel strigă : „ferește-te, mamă dragă“.

Așa facem și noi: când vedem amenințată pe mama noastră comună, în ceeace-i face însăși vieța, când vedem că ni se pregătește luarea Dunării, strigăm și noi patriei noastre și din toate forțele glasului nostru :

„Ferește-te mamă dragă“.

Liberalul No. 94 din 27 Iunie 1906.

Pauperismul

„Societatea este o întovărășire neapărată și slobodă tot odată; neapărată, pentru că în contra unor idei filozofice nu ne putem închipui omul afară din societate, pentru că el se naște și se păstrează în societate, și că prin ea el se vecinicește; slobodă, pentru că ea are de temelie morală legea firească a omenirii și care izgonește orice arbitrar, și pentru că legile la rândul al doilea și organele care hotărăsc relațiile sociale sunt împreună rânduite cu morala, trebuie să fie expresia voinței obștenești regulat întrebată și dovedită.

• Cel întâiu drit a firește cărui om este dritul de a trăi; cea dintâiu datorie e de a munci spre a trăi. A mânca fără a produce, este, vorbind obștenește, o uzurpare tiranică asupra dritului altuia, o călcare a dreptății, pe care

societatea nu o poate suferi, numai însă ea să dea fiecărui mijlocul de-a produce pentru consumația sa. Dritul la muncă este condiția și rezultatul slobozeniei; exercițiul muncii este sfințirea și practica egalității.

Este însă o modificare la aceste principii, sau mai bine o îndeplinire a acestor principii. Toți indivizii ce alcătuiesc societatea, nu sunt în stare să muncească; unii din pricina slăbiciunii vârstei, alții din pricina boalelor și suferințelor, alții în sfârșit din pricina neajunsului muncii în potrivire cu muncitorii. În toate aceste cazuri, neatârinate de voința omenească, și-a cărora ispravă este de-a pune un oarecare număr de indivizi în neputință de a-și câștiga hrana prin muncă, de datoria societății este a veni în ajutorul lor, și a li se da ajutorurile trebuincioase. Aceste ajutoare nu sunt în voia și placul fiecăruia; ele sunt o datorie sfântă, consecuenție neapărată, a principiului că toți oamenii trebuie să fie slobozi, de o potrivă și frați.

Caracterul ajutoarelor ce trebuie date este arătat prin natura nevoințelor.

Copilul părăsit, sau pe care familia sa nu poate nici într'un fel să-l crească, se face copilul societății care îi este datoare cu o protecție deosebită, cu vieața morală și materială, adică cu mijloacele de viațuire, cu învățătura și educația. Bătrânul care prin munca sa

și-a întrebuințat viața în sporirea avuțiilor obștești, a bunei stări generale, are dritul asemenea la ajutorul societății ce ea face pentru dânsul, este o despăgubire de ce el a făcut pentru dânsa, aceasta este solidaritatea socială bine înțeleasă. Bolnavul, pătimașul fără mijloace persoanele de ajuns au drit asemenea, fiește care în proporția nevoințelor sale, la îngrijirile de tot felul ce se cer prin starea lor.

Cât pentru cei sănătoși pe cari împrejurăr. deosebite îi țin într'o nelucrare silită, societatea le este datoare cu muncă; dacă ei nu o primesc, ea poate să-i silească la aceasta. Calicia este în adevăr, într'un stat bine organizat, o faptă monstruoasă; și o aristocrație în strente ce-și arată fără rușine trândăvia ca un privilegiu, și trăiește în socoteala și paguba muncii și sărăciei însăși. Nu este de ajuns însă de-a îndestula vremelnicește neajungerea muncii, trebuie încă a-i prevede pricinele și a izbi în isvorul ei însuși, ticăloșia zămislită prin pauperism, fiară cumplită a civilizației și care șporește în lume, în paralelă cu bogăția“.

Cu aceste cuvinte începe D. A. Blaise articolul său asupra ajutorințelor publice tipărite în calendarul popular al Franței pe anul 1845; aceste cuvinte arată pricinile ivirii cerșetoriei, a ticăloșiei, a sărăciei, în sfârșit în cuvântul tehnic ale „pauperismului“, precum

și datoriile societății pentru a-l îndepărta. Deși la noi încă sute de ani vor trece—și mulțumită fie pământului nostru cel mănăs — înainte până când această plagă a straturilor industriale, se va face simțitoare totuși însă mai dela începutul principatelor noastre, prin orașe s'au constituit calici; lângă fieștecare casă boierească, lângă fieștecare monastire, cerșetorul își așezase șatra și bordeiul său; boierii și călugării erau datori să-l hrănească și să-l adăpostească. În sfârșit calicul a fost ajuns a face un trup, o breaslă deosebită cu privilegiurile și scutiurile, cu administrația sa. Lucru curios însă, calicii din veacul de mijloc erau de neam strein între Români; ei erau Sârbi și Slavoni, și astăzi încă în Iași în Calicime toți calicii vorbesc încă limba nației lor, și prea puțini Moldoveni se află între ei, Cum am zis, ei formau un un trup deosebit. Ștefan cel Mare îi organiză în breaslă, le dăruie lor și neamului lor în veci mahalaua din Iași, Calicimea, care o stăpânesc până astăzi, le dădu voie să-și aleagă singur starostele lor, îi scuti de toate dărrurile și angăriile și-i puse sub protecția Mitropolitului *).

1) Breasla calicilor din Iași și aceea din Roman, păstrează o mulțime de hrisoave și de acte foarte interesante: cu greu însă i-ar putea cineva îndupleca ca să le arate. Iată însă unul, din cele mai nouă de pe care am putut trage o copie; el aruncă ceva

Alți Domni le hărăziră mai multe folosuri sau chiar de-adreptul, sau prin dăruirile ce făceau Mănăstirilor; spre pildă mănăstirea Cetățuia prin actul de danie era îndatorită să ție

lumină asupra acestei bresle, ce încă astăzi formează un fel de „cour des miracles!”

„George cu mila lui D-zeu arhiepiscop și Mitropolit Sucevei și a toată Moldo-Vlăhia.

Facem știre cu această carte a noastră cui se cade a ști pentru breasla de mișei de acei din Iași, care breaslă este încă de răposatul Ștefan Vodă cel bun, cari având ei cărți de blăstăm și dela alți arhierii mai dinnainte vreme, asupra cui le-ar face supărare, măcar cât de puțin acestor obidnici și neputincioși, cari cu mila creștinilor își petrec ticăloasa vieța lor. Iată dar am făcut și noi această carte de blestem asupra cui le-ar face învăluială, zlotăși și pângacii, sau alte angării care sunt pe alți săraci; și de i-ar învălui pre dânșii această breaslă neputincioasă, unii ca aceștia să fie afurisiți și legați de Dum-Domnul Dumnezeu, și de Maica prea curată, și doisprezece Apostoli, și de trei sute optsprezece atâți părinți cari au fost în Nicea; și de blagoslovenia noastră ce ne-au dat D-nul D-zeu încă să fie afurisiți și dați anatemie. Fierul, pietrele să putrezească și să se risipească, iar trupurile acelora să stea întregi în veci; parte să aibă cu Iuda vânzătorul lui Hristos și cu procletul Arie hulitorul și să cază pe dânșii cutremurul lui Cain, și să le fie pârișă însăși Maica precista. Iară cine i-ar ferii și le-ar congiură casele lor și întrunimic să i învăluească, și mai vârtos i-ar milui unii ca acei să fie iertați și blagosloviți de D-nul D-zeu, și de Maica Precista, și de toți sfintii, și de smerenia noastră încă să fie iertați și blagosloviți în veacul acesta și în cel viitor. Amin. 1723 Martie 23.

în toate zilele, peste tot anul, masă întinsă pentru săraci; astăzi părinții greci păstrează încă moșiile dăruite, dar condiția dăruirii, masa, de mult au uitat-o ca și multe alte îndatoriri a lor. Cu veacul de mijloc a trecut și ajutorurile ce le erau hotărâte; când din potrivă, săracii înmulțindu-se în proporția sporirii populației, au rămas astăzi cu totul în sarcina societății. Și cu toate acestea, nimica nu s'a făcut, nici pentru ajutorul celor în ființă, nici pentru oprirea înmulțirii lor! Greu lucru este, și câte odată și primejdios, a descoperi ranele ascunse ale societății: vinovat lucru însă ar fi dacă am tăcea până când ele s'ar cangrena; căci atunci vindecarea n'ar mai fi putincioasă și trupul întreg ar fi amenințat de pieire. Ii mai bine dar de a face cu un ceas mai înainte decât prea târziu, și așa ne punem în rizic.

Dacă până acum rareori ni se întâmplă a vedea oameni întinzând mâna prin sate a cerșetori, aceasta suntem datori pământului nostru destul de bogat spre a hrăni încă pe atâția locuitori cât are astăzi; cât dar Românii se vor ținea de coarnele plugului, sărăcia îi va privi numai dela ușă, și va respecta vatra lor. Nu este asemenea și în târguri; în aceste, populația fiind strâns adunată, poftele mai aprinse, prilejurile de desfrânare mai dese, mai multe meșteșuguri fiind căutate numai o parte

a anului, și lăsând pe lucrătorii lor fără nici o muncă în cealaltă vreme, toate aceste sunt mari pricini a sporirii sărăciei; și cu jale trebuie să mărturisim că n'a mai rămas târg în care să nu vedem de acești ticăloși, bolnavi, slabi, sdrențuroși, desnădăjduiți, chemând în ajutor mila trecătorilor.

Dacă Reglementul organic prin pensiile ce dă din cutia milelor vine în ajutorul a multor săraci rușinoși, n'au prevăzut însă nici un fel de sprijinire pentru bolnavii incurabili cari acum nu se primesc în spitalurile unde se tratează numai boalele ce se pot vindeca; tot aceeaș tăcere păzește pentru adevărații cerșetori, pentru calicii leneși, pentru eșiții din temnițe, cari ieșind fără nici un capital se găsesc goi pe drum și n'au alte mijloace de viețuire decât de a fura iarăș, ori de a întinde mâna trecătorilor. Pricina este că populația și prin urmare și nevoile de astăzi nu se pot potrivi cu cele de înainte 15 ani. Ni-meni nu poate tăgădui că în această vreme am făcut foarte mari propășiri, și că prin urmare cu aceste ne-au venit și nouă trebuințe. Din aceste, lesne se poate înțelege că mult este de făcut în folosul și ajutorul săracilor, cari sunt părăsiți la toată greutatea ticăloșiei, a foametei, și în sfârșit a tuturor neorându-elilor caliciei, această rană rușinoasă pentru omenire, cum zice D. Blais, omoară în indi-

vid toate înalte simțimânte și îl împing la crimă, și roade încet sânul societății.

Chipul cel mai priincios de a nu avea săraci, este de a se milostivi cu cei ce sunt, și mai ales de a prevedea și a ataca pauperismul în pricinile sale. Din toate ocârmuirile nici una n'a propus mai bune măsuri spre a ajunge la stingerea caliciei, decât Adunarea națională a Franței. „Stingerea caliciei, zice raportul comisiunei aleasă spre aceasta, este cel mai important problem politic de hotărît; dar soluția sa se face o datorie pentru o nație înțeleaptă și luminată care, ridicând o Constituție pe temeliile dreptății și ale sloboziei, recunoaște că numeroasa clacă a celor ce n'au nimic, cu toate driturile omului, băgarea de seamă a legilor.

„Până acum această venire în ajutor s'a privit ca o binefacere, când ea nu este decât o datorie, dar această datorie nu poate fi îndeplinită decât când ajutorurile date de către societate vor fi îndreptate spre folosul obștesc.

„Dacă s'ar putea închipui un Stat destul de bogat spre a răspândi ajutoori gratuite asupra tuturor arelor ce n'ar avea proprietate, exercitând această stricăcioasă binefacere, acel Stat s'ar face vinovat de cea mai mare crimă politică, și dacă acel ce trăește are dreptate de a zice societății : „Dă-mi cu ce să trăesc“,

și societatea are de o potrivă dritul să-i răspundă : „*dă-mi mie munca ta*“.

„Aici se înfățișează acest princip, lungă vreme necunoscut în constituțiile sociale : că ticăloșia popoarelor atârnă dela guvernurile lor.

„Dacă administrația unui Stat nu este așa ca munca să fie în el în proporția oamenilor ce nu pot viețui fără a munci, ea favorizează calicia, vagabondul, și se face vinovată de crimele produse de sărăcimea fără mijloace.

„Dacă o caritate nesocotită dă cu nepăsare o leafă fără a cere muncă, ea dă un premiu trândăviei, dărâmă emulația și sărăcește Statul.

„Copilul, bătrânul, ce societatea trebuie să-i ajute gratis, nu sunt încă așa ajutați decât pentrucă ei sau făgăduiesc muncă, sau au și făcut-o ; bolnavul se ajută asemenea prin un simțimânt grabnic de omenire, dinaintea căreia se șterge toată altă considerație.

„Omul în sfârșit ce preferează muncii cerșetoria, se face așa vinovat înaintea societății și merită toată asprimea sa, și oprirea cea mai grabnică.

„Aceste principii cuprind toată sistema ajutorurilor ce un Stat trebuie să dea aceloră din mădulările sale, cari sunt fără mijloace personale. Ele sunt atât de vederate, încât nu pot fi tăgăduite ; și numai întocmai a lor punere în lucrare trebuie asigurată de către puterea legislativă“.

Temelia ajutorurilor publice așa puse, Adunarea națională caută mijloacele cele mai în-sușite spre a desființa cerșetoria. Și cum sărăcia se stinge prin proprietate și se ușurează prin muncă, ea propuse spre a spori numărul proprietarilor de a vinde în foarte mici părți, îndestule însă spre a hrăni o familie de lucrători de pământ, averile domeniiale și eclesiastice a cărora înstreinare era proiectată de către nație.

Ingrășarea și curățirea locurilor, îmbunătățirea comunelor, plantarea de păduri, secarea mlaștinilor, lucrul drumurilor îi dau mijloace de a plăti un preț mulțumitor aceluia ce ar fi voit să lucreze.

Cât pentru săracii fără căpătăiu, ce nu voiau a munci spre a putea cerșetori, ea propunea să-i închidă în case de îndreptare (maison de corection), de unde apoi ei se trimiteau în așezămături agricole, formate în colonii. Ateliere de caritate (ateliers de charité) fură înjghebate prin decretul din 30 Mai 1790, și un alt decret din 16 Decembrie următor dădu pentru acestea 15 milioane franci, spre a fi împărțite între toate departamentele Franței.

„Convențunea“, urmând drumul tras de Adunarea națională, publică o legislație întreagă asupra ajutorilor publice, și această legislație poartă caracterul de generozitate și de mărie ce deosebește această însemnată epocă.

Răsboaiele și ocupațiile lui Napoleon opriră de a se pune în practică frumoasele hotărâri ale Adunării naționale.

Relațiile ce am dat cuprind în sine în scurt tot ce se poate face atât spre ajutorul săracilor de față, cât și spre oprirea sporirii lor. Negreșit că multe sunt care în starea noastră nu se pot aplica țărilor noastre. Ele nu sunt industriale și prin urmare niciodată nu vor avea a se teme de pauperismul care astăzi roade prea bogata Englitera. Socot însă că următoarele instituții ar putea fi puse în lucrare și la noi cu folos.

1. Un spital de incurabili, unde să se primească nevindecații bolnavi.

2. O orfanotrofie îndeplinită desăvârșit, după principiile expuse în Regulament, la casa copiilor aflați; căci astăzi acești prunci nefiind decât ținuți la mance, îndată ce ajung la vârsta de zece ani se văd lipsiți de orice ajutor și prin urmare siliți de a se da cerșetoriei.

3. Un depozit de cerșetori (dépot de mendicité) unde să se primească calicii bătrâni și slabi, și acolo să se dea muncă după puterea lor.

4. Așezarea de muncă în închisori, cu plată în favorul muncitorilor, ca așa închiși în ziua slobozirei lor să aibă un mic capital, încât să nu fie siliți prin lipsă sau a cerșetoriei sau a se apuca de vechiul lor obicei.

5. Măsuri energice spre stărpirea boalelor veneriane și a băuturilor spirtoase, care mai mult decât toate celelalte destrămări sunt pricinuitoare sărăciei.

6. Insfârșit îndemnări de muncă în vremea iernii pentru meșteri ș. a. Prin târguri, curățirea uliților pentru ca deocamdată să le fie o ocupație îndestulă, numai să le fie bine plătită.

7. O casă de păstrare (maison d'épargne) unde lucrătorul harnic în vremea verii să poată pune cu siguranță și cu dobândă rodul ostenelilor sale, și iarna să poată retrage acești bani, spre viețuirea sa în vreme de lipsă.

Aceste măsuri negreșit că au în ele multe neîndemănări și greutateți; este treaba experienței de a le descoperi, în general însă nimeni nu le poate contesta folosul. Aceste odată puse în lucrare, ocârmuirea trebuie să fie fără milă pentru leneșii cerșetori, pentru vagabonzii în stare de a munci: Acești trebuie prinși și închiși în case de îndreptare unde să fie siliți a munci; căci acestora societatea nu le este datoare cu nimica, și ei cu drept cuvânt se pot numi furi ai muncii și prin urmare și ai avuției altora.

(Album istoric și literar)

X

Din „Iluzii pierdute“

La anul 1833 — după cumplitul biciu al holerei care a trimes înainte de vreme atâtea suflete în iad, sau înrai, zănu voi ştispune — părinţii mei cu toată familia se trăsese în tr'un ținut. Eu eram atuncea de 14 pe 15 ani, tocmai în acea vârstă, când copilul trece ca să facă loc tânărului. Natura pentru mine începuse a se arăta mai frumoasă: zorile răsăritului și crepusculul apusului sfântului soare aveau pentru mine un farmec ce nu simțisem încă dinaintea nici uneia din mărețele priveliști ce D-zeu a așezat; glasul privighetorilor avea note mai melodioase; inima-mi începuse a simți. Când vedeam o femeie, numai ceva să fi fost frumușică, pentru că totdeauna am avut o mare slăbiciune pentru frumușele,

un foc necunoscut îmi aprindea tot sângele, care mi se repezia la cap; puțin după acea turburare mă simțiam stăpânit de un leșin total. Tatăl meu mă puse atunci într'un pension, așezat nu departe de scaunul Isprăvniciei, pe vârful unui deal romantic, a căruia toată culmea până în vale era acoperită cu un frumos rediu ce odată fusese un parc englez. Pensionul acela atunci se deschisese, și eu fusei cel întâiu ajuns dintre școlari. Când seara fusei chemat la masă, zării în preajma mea o copilă frumușică ca un înger.

Ea era fata unui profesor de limba grecească. Numele ei vă voi spune, că era Niceta, sau cam pe aproape. Ea era cu un an mai mare de cât mine. Pentru un amoretz, iubita sa este cea mai frumoasă femeie, podoaba naturii, perla lumii. De aceea vă voi spune și eu că niciodată o ființă mai frumoasă n'a ieșit din mâinile lui D-zeu, niciodată soarele n'a văzut o talie mai grațioasă decât a Nicetei; Fața ei era rotundă și albă ca fulgul unei lebede. Comparația e cam obișnuită, dar mă veți ierta, că alta mai poetică nu-mi vine sub pană. Sprâncenele ei erau negre și ochii albaștri, judecați dar ce minune era. Ce era însă în ea mai fermecător decât toate, erau buzele ei, mai frumoase decât două frunze de roze. De aș fi Lamartine sau Victor Hugo, tot n'aș fi în stare să vă fac o descriere adevărată

de acele buze. Pieptul ei era un paradis, și îngerii înșiși nu și-ar fi ales un alt lăcaș, dacă ar avea voie să-și lase veșnicul Cer și să caute un cvartir mai pământesc. Când mă uitam în buzele ei, mă făceam roșu ca un bujor, și rămâneam încremenit, înlemnit, împietrit, după cum îi vrea. Mâna ei era a unei copile de șapte ani. Glasul ei trebuia să fie mai dulce decât al Serafimilor, trebuia, zic, pentru că până acum n'am auzit încă glasul unui Serafim, prin urmare nu pot judeca dacă-i dulce sau ba. Dar așa spun toți, și cum știți : vox populi vox Dei. — Domnule C... mă rog iartă-mă, te fur...

Ce am simțit în noaptea cea dintâi ce am petrecut în pension, puteți singuri să vă închipuiți; toți cari au avut un întâiu amor, sau o slăbiciune, căreia îi dați un asemenea pompos nume, veți judeca dacă am putut închide ochiul. Mâna Nicetei îmi sta pe piept, ochiul îi era ținut asupra mea cu o expresie nespusă de amor, buzele ei, fermecătoarele ei buze îmi zâmbiau. O oră, o fericire de paradis; păcat numai că era în vis.

A doua zi am început a lua lecții, și „o bonheur“, „o joie“, de o dată văzui pe fetiță că veni și se puse la masa studiilor în preajma mea; fiindcă numai ea și eu eram în pension, și că talia și vârsta mea nu vedea încă un răpitor de inimi, profesorul — nu tatăl ei —

ne puse într'o clasă. De ce nu mai sunt asemenea pensioane, cu așa frumoșele camarade!

Metoda Jacoto începuse atunci a fi de modă; ea fu introdusă și în pensionul nostru. Așa îndată ce am intrat în casă, Niceta și eu am primit dela profesor câte o carte franțuzescă; era evanghelia acestei sisteme de învățatură. „Les aventures de Télémaque, fils d'Ulisse“, adică întâmplările lui Telemac, fiul lui Ulise. Această carte trebuia s'o învățăm toată pe de rost, ca pe urmă. după metoda ei să putem face și compuneri. Și așa, cele întâi ochiri de amor, din partea mea mai rușinoase, din partea Nicetei mai îndrăznețe, le-am schimbat când repetam în glas mare începutul cărții întâi: „Calipso ne pouvait se consoler du départ d'Ulysse: dans sa douleur elle se trouvait malheureuse d'être immortelle. Sa grotte ne résonnait plus des chants, etc.

Aceste frumoase linii după opt ani trecuți, le știu încă de rost, nu adică pentru că am o bună memorie, dar pentru că Telemac, cartea pe care o iubesc mai mult, îmi aduce aminte de cele întâi mișcări de amor ce am simțit în tinerețea mea.

Când eu ziceam Calipso, mă uitam la dânsa; când ea zicea Telemac, se uita la mine. Săracul bietul Fénelon nu știa el că nemuritorul său poem o să slujească odată

de declarații de amor ; în puțin amorul nostru se suia în diapazon, și așa unindu-ne glasul, ca într'o imnă cerească, cu o frăgezie nespūsă, strigam în gura mare : Caliypso ne pouvait se consoller du départ d'Ulysse, etc. etc.

Damele m'ar socoti fad, lucru ce sunt mai puțin din lume, când le voi spune că măcar că Niceta îmi arăta toată bunăvoința, eu tot nu îndrăsniam să-i fac o formalnică declarație a sentimentelor mele, prelud neapărat al amorului fieștecărui Collegian. In sfârșit tocmai după ce am învățat pe de rost cele din-tâi șase cărți, adică a patra parte întâmplările lui Telemac, m'am horărit să-i scriu și să-i *zugrăvesc văpaia mea*, cuvinte adoptate astăzi în loc de expresia a *iubi*.

Dar pentru ca ascultătorii mei și mai ales ascultătorițele mele să nu rămâe în mirare despre un asemenea pas, trebuie să vă povestesc lucrurile de ceva mai departe.

Puțin după sosirea mea, pensionul a început a se umplea de elevi, veniți din toate părțile Moldovei, mulți mai vrâstnici decât mine, mulți mai învățați în tainele amorului ; dar eu eram cel mai învățat în limbile : franceză, germană și elină, măcar că din aceasta de pe urmă nu știu acum măcar două cuvinte ; în geografie, gramatică, compoziție și în istorie, nimenea nu mă întrecea. De aritmetică nu zic nimic ; eram cel de pe urmă ; și nici până

astăzi încă nu știu nici aduna nici înmulți. Aceasta mi-a stricat foarte mult ; căci tocmai adiția și multiplicația sunt foarte folositoare în țara noastră. Fericit acela carele știe a aduna și înmulți, fericit acela carele știe ce însemnează semnele + și — un an de slujbă pentru dânsul este ca trei pentru alți. Eu la sfârșitul anului totdeauna mă trezesc cu — în pungă. Cum vă spuneam, eu eram cel mai întâiu din pension și la învățături ; și astăzi este știut obștește ce însemnează învățătura în pensioane, institute, gimnaze, colegiuri, academii și cum îi vrea să le notezi : a ști mult pe de rost ca un papagal, a scrie o față cu mai puține greșeli de ortografie, asta este învățătura. Cu toate acestea eu eram tare mândru de cunoștințele mele ; măgulitoarele deosebiri ce-mi făceau profesorii, respectul ce-mi arătau școlarii, îmi insuflase trufia ; mă socotiam un om mare. Inșă această iluzie o aveam numai în clasă ; cum ieșiam la recreație, omul cel mare, adâncul învățat, îndată se vedea foarte mic. Cei mari vorbeau de femeie, vânat, omor, cai, cărți, o limbă ce n'o cunoșteam decât prin auz ; când mă apropiam de dânșii și voiam să mă amestec și eu în vorbe, îndată mă vedeam cinstit cu defăimătorul nume de „gamin“ sau „pișler“, numele cel mai înfruntător pentru un copil care vrea să se arate mare. Văzându-mă dar arun-

cat din societatea celor mari, eram silit să mă amestec cu cei mici, și să mă joc a mingea, a baba oarba, a puia-gaia, eu care simțiam emoțiile amorului. Nu pot să vă spun ce suferiam; nic de trup și vrâstă, și mare de inimă; simțiam amorul și mă temeam să nu fiu tratat de copil dacă l-aș exprima. În sfârșit o împrejurare de căpetenie în viața unui școlar îmi veni în ajutor. La examenul solemn ce se făcu, câștigai cel întâiu premiu de limba franceză. În sunetul muzicii, și dinaintea unei adunări numeroase, fui proclamat laureat și coronat cu o cunună de frunze de stejar, făcută chiar de mânilor Nicetei. Dulceia mea fu față la acea ceremonie. Ziua aceea fu cea de pe urmă a copilăriei mele. A doua zi voii să fiu și mă trezii bărbat. Jocurile, ideile copilărești se făcuse nevăzute. Nou duce de Rișelieu, vrui să arăt „sur ma parole d'honneur“ că eram bărbat. Premiile primite la examen îmi dădură curajul să-mi arăt amorul persoanei iubite. Insuflat de mândrie, socotindu-mă un orator de căpetenie, m'am apucat și pe o coală întreagă am scris Nicetei o declarație de amor, în termenii cei mai înfocați. Toate comparațiile lumii, toate cuvintele-tehnice de filozofie, de retorică, de geografie, de istorie, până și de astronomie figura într'acest *vinograd epistolar*. Biletul dulce — dacă o coală de hârtie se poate numi bilet

— se încheia cu o cerere care mi-au costat trei zile de muncă și de sudoare.

La vârsta mea, să cer eu un Rendez-Vous? Dar cerul trebuia să se acopere cu nori, soarele trebuia să se întunece, pământul trebuia să se cutremure, casa să pice asupra mea! Din toate aceste nu s'au întâmplat nimic; cerul a rămas senin ca și mai înainte, soarele și-a aruncat obișnuitele sale raze, până când i-a venit ceasul să asfințească, pământul și-a urmat liniștita sa călătorie, și casa a rămas așa de temeinică ca și înainte. Atâta numai că un fecior căruia îi cumpărasem credința cu doi galbeni, luă declarația mea, și o dete unei cameriste cu care era într'o relație cât se poate de strânsă. Credincioasa cameristă duse îndată biletul la stăpâna sa.

Niceta cum am spus, era cu un an mai mare decât mine, și o fată de patrusprezece ani știe mai mult decât un tânăr de optsprezece. Femeia se desvălește mai de grabă decât bărbatul. Și-apoi în pension erau mai mulți elevi de optsprezece, de douăzeci de ani, cari nu cereau mai bine decât să arate bunei Nicete toate tainele amorului.

Iubita mea dar nu era la cel întâiu amor — în teorie. Însă patima orbește. În zadar camarazii mei îmi vorbeau de Rendez-Vous date și primite, de bileteri trimise și răspunse, eu eram ateul cel mai nătâng. Credeam numai

în cuvintele Nicetei. Niceta era pentru mine nevinovăția personificată, era un înger coborât din cer ca să-mi înfrumusețeze viața.

Femeia iubită este totdeauna un înger, să te ferească însă D-zeu de acești îngeri mai răi decât toți Scaraoschii; da unde poți? În orice vreme, în orice vrâstă, în orice poziție să te afli, numai o femeie să vrea să-ți strice liniștea să fii sigur d'a isprăvi. Cât de înțelept, cât de cumpănit și de ispitit să fii, femeia cea mai proastă poate încă să te răpească și să-ți arate că ești numai un școlară. Aduceți-vă aminte de povestea Iadeșului ¹⁾. Eu din partea mea mărturisesc că niciodată n'am rămas biruitor în asemenea fapte. De câte ori o femeie — se înțelege frumușică — a voit să mă aibă în lanțurile sale, totdeauna a găsit în mine omul cel mai domol. Ca mielul întind gâtul; în zadar lumea îmi arată metehnele acelei femei. O iubesc, și n'ascult nimica. Aceasta este tot răspunsul meu. Ea poate să facă din mine tot ce va voi.

Faptele, gândurile, viața sunt ale ei.

Însă tocmai pentrucă îmi simt slăbiciunea, tocmai de aceea sunt așa de ferit pe lângă dame. Un presimțământ îmi arată primejdii, și fiindcă rar aș găsi o femeie care

1) vezi sfârșitul tom. al II-lea din *Physiologie du mariage* par Balzac.

să știe a prețui abnegația ce-i fac din neatâr-nare, de aceea trăesc de o parte, și cu cât alții caută intrigi de amor, cu atât eu fug de ele. Pentru dânsii a iubi este o petrecere, pentru mine a iubi este a suferi.

Însă iar egoismul m'apucă, iar îmi vine să vorbesc de ea și de mine. Dar ce să fac, așa am hotărît din începutul povestei, să vă vorbesc numai de istoria mea. De aceea egoismul, fără voia mea, m'a pus în lanțuri, și am jurat să nu mai vorbesc decât de mine. Poate așa nu se va mânia nimeni și mă va lăsa să spun adevărul despre mine, dacă nu pot să-l spun de alții.

Niceta, cum am zis, nu era la cea întâi declarație. Am aflat că vr'o doi, trei tineri, îi făcuse declarații pe cari le primise destul de bine; și numai vina ei a fost dacă n'a vrut să afle și mai mult. Dacă în practică ea nu știa nimica, în teorie cunoștea toate finețele amorului. Pentru dânsa era un lucru curios să vadă cum un copil mai mult decât o fată știa să facă amorul.

Niceta primi declarația de amor mai bine decât putui nădăjdui, prin acelaș mesager care îi dăduse biletul, ea îmi răspunse că îmi dă un Rendez-Vous la două după miazăzi, în odaia camerei sale.

Expresiile îmi lipsesc ca să vă arăt ce bucurie am simțit, la această novelă, fericirea

mea era mai mult decât mare. Un Rendez-Vous, eu să am un Rendez-Vous la vârsta de patrusprezece ani. Ce trebuia dar să fiu, câte inimi trebuia dar să răpesc când aş fi fost de douăzeci de ani. Toate femeile trebuia să fie ale mele şi ca un Sultan aş fi avut numai să-mi arunc naframa pentru ca să aleg. Inşă şi aceasta a fost una din cele mai scumpe iluzii pe care n'am întârziat a o pierde.

În puţin am văzut în veacul nostru, şi mai ales în capitala - miniatură a noastră, în acest oraş de sticlă unde se ştie tot ce se face şi însuşi ce nu se face, Rişilieuui şi Lovelacii nu mai pot fi, şi că femeile sunt mai cinstite decât sunt înfăţişate prin romanuri, învăţătorii tinerilor noştri în arta de a face izbânzi.

Aprins de citirea unor asemenea cărţi, unde mai totdeauna amorul se înfăţişează biruitor, unde obişnuit femeia este zugrăvită slabă şi subjugată, fieştecare june când intră în lume socoate că are numai a dori, spre a-şi vedea împlinite toate dorinţele, că are numai să se arate pentru ca o femeie să-şi uite cinstea, bărbatul, copiii şi să i se arunce în braţe. Inşă lacrimi de sânge varsă când vede că lumea pozitivă se deosibeşte foarte mult de lumea ce au văzut în Paul de Cock şi în Risard.

La ceasul hotărît când intrai în odaie, sângele îmi clocotia, vinele tâmpelor mi se umflase. Socotiam că fruntea o să mi se disfacă. De emoție nu puteam să mă sprijin pe picioare ; așteptam cel întâiu Rendez-Vous din viața mea. Niceta nu venise încă. În puțin însă auzii fâșiitul unei rochii de mătase ; cunoscu pasul. Inima îmi bătea așa de tare încât părea că vrea să sară din loc ; pusei mâna că doar aş putea s'o stăpânesc. Ușa se deschise și Niceta se arătă. Atunci numai știi ce fac ; mai mult din neputință, decât din voință, genuchile mi se îndoiră și picai dinaintea ei.

Cât țin u această nu știu ; atâta numai îmi aduc aminte că mă trezii în brațele iubitei mele. Cu o expresie nespūsă de fericire mă uitam în frumoșii ei ochi, țintiți asupra mea. Ea se plecă și mă sărută pe frunte. — Era cu un an mai mare decât mine — și cu mâna sa îmi da părul de pe cap în lături.

În sfârșit după o contemplare mută de vr'o câteva minute, eu rostii aceste cuvinte — tot din întâmplările fiului Ulisie — „ma Calypso“ ; și ea cu un glas dulce ca zefirul primăverii îmi răspunse — „mon Télémaque“. O! era o poziție cu totul florenească¹⁾, căci după Télémaque, cartea cea mai plăcută pentru

1) ca în pastorelele lui Florian.

noi era Florian. Păstorii lui îmbrăcați în straie de mătase cu peruci cu pudră, purtând iarna și vara cununi de rosae centifolia, vorbind într'o limbă mai corectă decât a filologilor noștri. Păstorilele lui cu rochie de gază și de blondă, cu ciuboțele de prunelă, cu noduri de cordele cumpărate dela Miculi de pe atunci, povățuind niște mei cu o lână mai delicată decât mătasa, cari mâncau livand, rosmarin și se adăpau numai cu apă de roze și de „mille fleurs“, îmi păreau oamenii cei mai fericiți din lume. Dacă n'aș fi fost amarezul Nicetei, aș fi dat tot în lume ca să fiu Nemorin, amarezul Estelii. Atâta iubiam pe Florian, acest adevărat poet al naturii, încât la un sfântul Vasile, când tată-meu mă întrebă ce daruri voiam să-mi cumpere, îi răspunsei cu un aer pedant ca și când aș fi fost docent în vreo universitate, „les Oeuvres complètes de M. de Florian, mon père!“

Amorul meu odată împărtășit făcu mari pasuri. După un rendez-vous, o sută altele îi urmau. Însă amorul meu era platonice; numai acest fel de amor îmi plăcea — poate pentru că eram numai de patrusprezece ani.

Spre a nu fi numit lehău îmi voi scurta povestirea.

Nu vă voi spune dar întâmplările noastre pline de sărutări dulci și de conversații inte-

resante asupra istoriei, asupra geografiei, și mai ales asupra iubiților Fénelon și Florian.

.

Eram în dinineța anului nou, sau a sfântului Vasile, cum se zice. Mă gătiam să mă duc în târg să-mi văd rudele. În vreme ce îmi puneam antereul, pentrucă atunci purtam încă strae asiaticesti, văzui că intră în odaie cameriera Nicetei, de curând tocmită. Trebuie să știți că acea camerieră era o creatură grozavă, scârnavă, gheboasă, mioapă, numai cu un ochiu, și «par dessus le marché» era și mută. Această arătare de câte ori o vedeam îmi pricinuia o oțărare de care mă simțiam cu săptămâna. Muta dracului se apropie de mine, și prin semne îmi arată că avea să-mi dea ceva din partea duduicăi.

Bucuria se zugrăvi pe fața mea; după ideile florianești ce aveam atunci, socotiam că trebuia să fie ori un buchet făcut după limba florilor, ori vreun suvenir cusut de mâna Nicetei, ori în sfârșit, vreun medalion cu o viță din părul ei.

Intinsei brațul.

Muta își vîrî mâna în scârnavul său sân, și scoase ce? — O zaharica înfățișând o inimă, învelită în gaz, și străpunsă cu două bolduri mari în loc de săgeți.

Mi-e cu neputință să vă spun turbarea ce

am simțit într'acel grozav minut. Amorul meu atât de curat, de platonice, pe care în imaginația mea îl făcusem așa de poetic, să-l văd surpat prin o iluzie așa de prozaică, prin o zaharica scoasă din sânul unei mute, unei arătări. Niceta pe care o socotiam așa de îngerească, așa de înaltă în idei, așa de delicată, să se slujească de o figură întrebuințată cel mult de băcălițele de pe Podul Lung.

Câtva timp nici nu văzui, nici nu auzii, nici nu simții nimic. Inșă când mă trezii, amorul meu era dus pentru totdeauna; și pentru Niceta, pentru fata ce o iubisem așa de curat, așa de sfânt, pe care o poetizasem în închipuirea mea, nu mai simții decât desgust și dispreț.

De atunci n'am văzut-o.

Iată, „mes dames“, cum am pierdut prin o zaharica, iluziile celui întâiu amor.

Discursul lui Mihai Kogălniceanu la alegerea lui Vodă - Cuza

Strigătul de entusiasm, care izbucni în momentul alegerii lui Cuza din piepturile tuturor nu se poate descrie. Aplausurile, aclamările, urarele : să trăească Alecu Cuza ! Să trăească Camera ! zguduiau zidurile palatului. Cu mare greutate Mitropolitul putu restabili tăcerea și atunci alesul țării urcă treptele biroului și depuse jurământul.

Apoi până a nu se coborî Domnul dela tribună, Mihail Kogălniceanu, privighetoarea Moldovei, cum era numit pe atunci, îl întâmpină la scara tribunei și rosti cu vocea adânc emoționată următorul discurs :

Măria Ta !

După o sută cincizeci și patru de ani de umilire și de degradare națională, Moldova a intrat în vechiul său drept, consfințit prin capitulațiile sale, dreptul de a-și alege pe capul său, pe *Domnul*.

Prin înălțarea Ta pe tronul lui Ștefan cel Mare s'a reînălțat însăși Naționalitatea Română. Alegându-Te de capul său, Neamul nostru a voit să împlinească o veche datorie către familia Ta, a voit să răsplătească sângele strămoșilor tăi vărsat, pentru libertățile publice.

Alegându-Te pe Tine Domn în țara noastră, noi am voit să arătăm lumii, aceea ce toată țara dorește : La legi nouă, cm nou.

O Doamne ! mare și frumoasă ți-este misi-

unea. Constituția din 7 (19) August ne însemnează o epocă nouă și Măria Ta ești chemat să o deschizi. Fii dar omul epocii; fă ca legea să înlocuească arbitrarul; fă ca legea să fie tare; iar Tu, Măria Ta, ca Domn, fii bun și blând, fii bun mai ales pentru aceia, pentru cari mai toți Domnii trecuți au fost nepăsători sau răi.

Nu uita că, dacă 50 de deputați Te-au ales domn, însă ai să domnești peste două milioane de oameni.

Fă dar, ca domnia Ta, să fie cu totul de pace și de dreptate, împacă patimile și urile dintre noi și reîntrodu în mijlocul nostru strămoșeasca frăție.

Fii simplu, Măria Ta, fii bun, fii domn-cetățean: urechia Ta să fie pururea deschisă la adevăr și închisă la minciună și lingușire.

Porți un frumos și scump nume, numele lui Alexandru cel Bun, să trăești dar mulți ani!

Ca și dânsul, fă, o Doamne, ca prin dreptatea Europei, prin desvoltarea instituțiunilor noastre, prin simțimintele Tale patriotice, să mai putem ajunge la acele timpuri glorioase ale nației noastre, când Alexandru cel Bun, zicea ambasadorilor împăratului din Bizanț că: *România nu are alt ocrotitor decât pe Dumnezeu și sabia sa!*

Să trăești Măria Ta!

XII

**Discursul lui M. Kogălniceanu
la mormântul Domnitorului Alexandru
Ion Cuza**

la 30 Mai 1873

*Ilustră Doamnă, Prea Sfinte Mitropolit,
Sfinți Părinți și Frați,*

Biserica ne zice : deșertăciunea deșertăciunilor, totul este deșertăciune. Ei uite, îmi permit a zice, cum că acest mare adevăr își are și el excepțiunea sa. Nu este în lumea aceasta totul deșertăciune, rămâne ceva statornic ; rămân faptele mari, care sunt neperitoare ; da, fraților, faptele mari opresc chiar moartea. Se zice că Cuza Vodă a murit... Dacă renașterea României a murit, apoi... a murit și

Vodă-Cuza. Căci Vodă-Cuza, nu este decât renașterea României.

Dar vă rog credeți oare că vin aci să fac eu istoria acestui Domn? Nu! căci care glas poate să o facă? care pagină tipărită poate să fie așa de adevărată și așa de eloquentă, ca fața țării însăși? Fața țării este pagina istoriei lui Alexandru Ioan I;

Alexandru Ioan I nu are trebuință de istoriograf. El singur și-a scris istoria sa prin legi, prin actele cu care a făcut un stat, o societate alta decât aceea ce I s'a fost dat, când L-am proclamat Domnitor.

Sunt patrusprezece ani trecuți, de când în Adunarea țării, în capitala Moldovei, mi s'a făcut rara onoare de a spune, eu cel dintâiu, Colonelului Cuza cuvântul *Măria Ta* și tot de odată de a-i spune, care era voința națiunii și cari erau aspirațiunile națiunii, ce I se dau Lui spre îndeplinire.

Cei bătrâni, aduceți-vă aminte, cei mai tineri consultați paginile „Monitorului“ și veți vedea ce s'a cerut dela Dânsul. Veți vedea că în cei 7 ani de ilustră și eternă memorie, *Vodă Cuza* nu numai că a fost om onest, dar și-a ținut totdeauna cuvântul Său. Pe lângă aceasta, în fiecare an, în fiecare lună a Domniei Sale, înzestra țara cu câte o lege, în fiecare zi sporia numărul cetățenilor și

puterea noastră. Ce voia națiunea atunci? Națiunea voia legi nouă și oameni noi. *Cuza* a fost omul nou și a făcut legi nouă, cari au făcut apoi lume nouă, căci lumea dela 1863 este alta.

Aptăzi statul român nu mai este provincia vasaală a Moldovei sau a Valahiei. Iată ce a făcut Alexandru Ioan I. Ce i se zicea atunci? Tu, Măria Ta, ca Domn, fii bun, fii blând, mai ales pentru aceia pentru cari toți Domnii trecuți, au fost nepăsători sau răi. Ei bine, vă fac o întrebare: Luați Istoria României de dincoace și de dincolo de Milcov, căutați paginile ei, și se va găsi oare vreun Domn care să se poată compara cu Vodă *Cuza*? Nu! nu poate fi comparație între faptele foștilor Domni și ale lui *Cuza* făcute ca om, ca cetățean și ca ostaș.

I s'a mai zis lui *Cuza* că națiunea dorește ca prin dreptatea Europei, prin desvoltarea instituțiunilor noastre, prin sentimente cu totul patriotice, să mai putem ajunge la acele timpuri glorioase alnațiunii noastre când Alexandru cel Bun zicea împăratului din Bizanț că țara noastră nu are alt ocrotitor decât pe D-zeu și sabia sa.

Ei bine fraților, când România a ținut un mai mare limbăgiu în Europa, decât acel ținar de Alexandru Ioan I?... Alexandru Ioan I

ținea cheia Orientului și nimic nu se făcea în Orient, nu numai fără știrea, dar fără voia Lui. El era gata a-și sacrifica tronul, persoana sa, numai să-și apere țara de orice pericol, pentru că El era conștiincios Națiunii Române.

Șapte ani ne-am odihnit, șapte ani n'a fost umiliațiune... dar a căzut silnic, și România și-a întrerupt cariera sa... A ! iertați-mă. Aici în fața unui mormânt deschis, în fața acestei figuri care va fi pururea glorioasă, nu ne este permis să acem polemică, dar suntem datori să spunem că nu greșalele Lui L-au răsturnat, ci faptele cele mari.

Odată cu exilul a expirat emanciparea poporului român, odată cu exilul vechile societăți retrograde și demagoge s'au aflat; și când o zic aceasta, fraților, ca să vedeți dacă este așa, uitați-vă la cei 7 ani de exil cari au trecut. Apoi care Domn a fost mai demn în exilul său, care Domn a apărat țara sa mai mult, pe acea țară care permisesse de a I se închide porțile?...

Țara va mărturisi și chiar mărturisește; mărturisesc mulți din acei cari L-au răsturnat, că mai demn nu s'a purtat alt Domn; pentru că să nu ne înșelăm, fraților, Domnul Cuza Alexandru Ion I, oricând voia, putea să fie Domnitor.

Alexandru Ioan I, nu avea trebuință să

zică, ca Alexandru Lăpuşneanu, că dacă țara nu-L vrea, el o vrea. Cuza nu a voit, deși țara L-a voit, pentru că a vrut pacea acestei țări, pentru că a voit să fie demn de numele ce-L poartă.

Și acum fraților! După ce v'am spus aceste cuvinte, noi cari suntem aci unii mai bătrâni decât Dânsul, unii luptători sub El, mulți adoratori ai Lui, alții amploiați ai Săi, alții cari s'au folosit de legile Lui, putem zice numai Dumnezeu să-L ierte? Dar de aceasta nu are trebuință! Căci șapte ani bine cuvântat din partea a trei milioane de locuitori, pe care i a făcut cetățeni, nu este oare de ajuns?

Noi avem trebuință să ne rugăm pentru iertarea altora. De aceea noi, cari am avut onoare de a-l fi miniștri și funcționari, ne întrebăm: nu avem nimic de făcut? La 1859 Românii au dat dreptul lui Cuza să facă totul, și de aceea se zicea că unul lucrează pentru toți, era conștiința națională. Acel Unul nu mai este astăzi, azi toți dar trebuie să lucrăm în spiritul Lui; să fim oameni ai țării noastre, să ridicăm sus stindardul ei în afară, și întru principiul acela fără de care nu poate să fie un stat, prin instrucțiune, prin administrație bună, fiecare prin exercițiul pașnic al drepturilor, ce fiecare datorim lui *Vodă Cuza*.

Ilustră Doamnă, sfântă mamă a Românilor,

nu plânge, căci Alexandru Ion I nu a murit; Alex. Ioan I nu poate să moară. Nu lacrimile acelor cari sunt aci vor putea dovedi aceasta, ci lacrimile tuturor; lacrimile unui popor întreg, lacrimi ce se varsă de oriunde se vorbește românește, dela Carpați până la Marea-Neagră și dela Tisa până la Nistru; nu este hotar politic pentru tristeța ce se poartă de soția lui Alexandru Ioan I... și acum după ce biserica a zis veșnica pomenire în spiritul lui Alexandru Ion I, veșnica Lui amintire în spiritele noastre, nu se va șterge din inimile noastre și ale fiilor noștri, și cât va avea țara aceasta o istorie, cea mai frumoasă pagină ce va avea, va fi cea a lui Alexandru Ioan I¹⁾.

1) Pe coperta interioară a broșurii s'a anunțat și „Cuvântul introductiv la cursul de istorie națională”. Ca să-i dăm însă atențiunea cuvenită, îl vom publica în fruntea unui alt No. al „Bibliotecei pentru toți”.